

D. Kulišić*

MJERE SIGURNOSTI OD TERORISTIČKIH I INIH ZLONAMJERNIH UGROZA KRITIČNE INFRASTRUKTURE (I. DIO)

UDK 331.45/.48:[323.283:338.49
PRIMLJENO: 2.2.2007.
PRIHVACENO: 4.3.2008.

SAŽETAK: Menadžmentima/menadžerima sigurnosti, obrane i zaštite skreće se pozornost na raspoložive pristupe u osiguranju, obrani i zaštiti sastavnica i sustava kritične infrastrukture na nacionalnoj, lokalnoj i transgraničnoj razini te ukazuje na iznimnu važnost i sve moguće koristi od sustavno, temeljito i stručno provedenih postupaka integralne raščlambе opasnosti i prosudbe (procjene) naravi i razmjera ugroza/razina rizika od bilo koje vrste ili oblika prijetnje/štetnog događaja, s posebnim težištem na one terorističke, gerilske, organizirano i individualno kriminalne ili ine zlonamjerne naravi, koje se donedavno uopće nije ni pokušavalo podrobnije sustavno razmatrati – poglavito ne kompleksnijim i sofisticiranijim temeljitim analitičkim pristupima i pouzdanijim analitičkim alatima. Polazeći, među inim, i od aktualnih zahtjeva definiranih Pravilnikom o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i planova zaštite i spašavanja (Narodne novine, br. 20/06.), prikazan je načelan slijed i opće sastavnice tog postupka te glavni opći elementi za stručne prosudbe pogibelji od eventualnih terorističkih djelovanja s motrišta njihovih: ciljeva, počela, meta i inačica taktike napada te raspoloživih specifičnih modusa operandi, od iznimne važnosti za učinkovitu kontrolu izravno prijeteće ili nastale pogibelji te za djelotvorno i ekonomično upravljanje integralnom sigurnošću, obranom i zaštitom elemenata i cjelina objekata kritične nacionalne, lokalne i transgranične infrastrukture od svih vrsta i oblika realno mogućih opasnosti i ugroza. Tako kompleksnim pitanjima i zadaćama odgovarajuća razina društvene, specifične ustrojstvene i individualne sigurnosne kulture, uz adekvatno stimulirane odgovarajuće ljudske i potrebama primjerene materijalne resurse, čine «condicio sine qua non» realnih izgleda za uspjeh.

Ključne riječi: kritična infrastruktura, integralna sigurnost, terorizam, visokosofisticirani kriminal, organizirani kriminal, velike nesreće, raščlamba opasnosti, prosudba ugroze/rizika, opća sigurnosno-obavještajna pitanja, razine sigurnosne i zaštitne kulture, upravljanje integralnom sigurnošću, obranom i zaštitom

UVOD

Svjedoci smo vremena u kojem se - uz nezadrživ nastavak procesa dalekosežnih geoklimatskih te globalnih, kontinentalnih i (inter/intra)

regionalnih društvenih, političkih, gospodarstvenih i ustrojstvenih promjena koji se i dalje zbivaju u sjenci mnogih naslijeđenih i neprevladanih pogibelji (primjerice od rasnih, vjerskih, nacionalnih, kulturoloških, socijalnih/klasnih, političkih i inih nepovjerenja, netrpeljivosti i sukoba) - neprestance nastavljaju generirati i brojne nove vrste i oblici pogibelji u mnogim područjima svakodnevnog života i rada. Najbrojnije i društveno najviše uznemirujuće su, naravno, sve

---

* Mr. sc. Damir Kulišić, dipl. ing. kemije, viši predavač Visoke policijske škole (u sklopu Policijske akademije MUP-a RH), Av. Gojka Šuška 1, 10000 Zagreb, dkulisc@fkz.hr, tel.: + 385 1 23 91 351, faks: + 385 1 23 91 415.

one, već prepoznate ili tek naslućene kao lako moguće (općeopasne ili čak civilizacijski pogubno opasne), pogibelji od ratne, (vojno)politički totalitarne, gerilske, terorističke ili organizirano kriminalne zlorabe pojedinih lako dostupnih i lako zlorabivih rezultata procesa suvremenoga znanstvenog i tehničko-tehnološkog razvoja. Zbog toga, neprestance u svijetu jačaju oni glasovi razumnog opreza koji upozoravaju na pogibelji takve naravi i koji zahtijevaju ili predlažu uspostavljanje znatno učinkovitijih mehanizama međunarodne, regionalne i lokalne stručne društvene kontrole nad njima, kojom bi se osiguralo pravodobnije i još djelotvornije upravljanje kritičnim situacijama izravne opasnosti od svake takve pogibelji ili od njezine realizacije te još djelotvornije otklanjanje ili reduciranje štetnih učinaka i posljedica, a koja ne bi svojom funkcijom i ovlastima ugrožavala specifičan općekorištan razvoj i napredak u svakom od relevantnih područja.

Spomenute pogibelji su najrazvidnije kada ih se razmotri u kontekstu bolnih iskustava s tradicionalnim i, poglavito, zastrašujućim raspoloživim kapacitetima mogućnosti djelovanja suvremenog *high tech* terorizma ili visokosofisticiranog i po niz elemenata *kritične lokalne, nacionalne, transgranične* ili *šire infrastrukture*¹ također vrlo opasnog *organiziranoga* i *individualnoga kriminala*.² Posebnu zabrinutost diljem svijeta izaziva njihova sve češća i vrlo čvrsta (uzajamno interesna) djelatna logistička, a nerijetko i operativna/akcijska, sprega – zbog koje ih je nerijetko nemoguće posve izdvojeno promatrati. Poglavito ako se ima u vidu načine i putove pribavljanja oružja, streljiva, eksploziva, krivotvorina identifikacijskih i akreditacijskih dokumenata i novca, operativno važnih informacija i podataka, kao i glavne financijskih sredstava ključnih za uspješnost terorističkih akcija/operacija i opstanak njihovih organizacija (*Adams, 1994., Bokan, Jukić, Orehovec, 2004., Coster, Hankin, 2003., FEMA 386-7, 2002., Freemantle, 1995., Hawley, Noll, Hildebrand, 2001., Herman, 1996., Kulišić, 2002., Laqueur, 1987., Markoff, 2007., Moore, 2006., OSCE, 2004., Smithson, Levy, 2000., Wilkinson, 1993.*)³

Ako se pritom ima u vidu jedan od uočljivih paradoksa terorizma (što u stanovitoj mjeri vrijedi i za organizirani kriminal) da se on može

pojaviti, pa i bujati, čak i u onim društvenim uvjetima i okolnostima u kojima se prividno ne bi trebala očekivati pojava i razvoj rasnog, političkog, vjerskog, nacionalističkog i inog ekstremizma i nasilja (primjerice u tradicionalnim demokracijama ili u razdobljima vladavine blago autoritarnih političkih režima), razvidno je kako korijeni terorizma nerijetko sežu i u daleku prošlost te kako su daleko rašireniji, dublji i složeniji, a njegovo sjeme daleko rasprostranjeno i klijanjem dalekoročnije prijeteće (*Burckhardt, 1999., Dukovski, 1999., Laqueur, 1987., Tenet, 2000., Wilkinton, 1993.*), nego li se to u medijski povremeno prezentiranim kratkim/površnim (vojno/dnevno) političkim, politološkim, defendološkim, sociološkim ili kriminološkim raščlambama i raspravama uopće želi/usudi priznati. Jednako paradoksalnom može se činiti činjenica posvemašnjeg izostanka ili tek vrlo slabašne mogućnosti pojave i uspješnog razvoja terorizma (pa i organiziranoga kriminala) u onim društvima s totalitarnim ili snažnim autoritarnim režimima vlasti.

Jasno je kako se uzroci takvog paradoksa nalaze, s jedne strane, u samoj naravi i razmjerima uspostavljenog sustava društvenog nadzora i, s druge strane, u obilježju i stupnju prikrivenosti svih aktivnosti terorista/kriminalaca i njihovih ustrojstvenih elemenata. Naime, u svim onim društvima u kojima se malo što može činiti bez uvida ili znanja sigurnosno-obavještajne zajednice, ponajprije službi unutarne sigurnosti, svaka prikrivena organizirana aktivnost u iole duljem razdoblju je jako otežana ili skoro nemoguća. To se posebice odnosi na aktivnosti nabave vatrenog oružja, eksploziva i protuobavještajno kvalitetnijih komunikacijskih uređaja te naručivanja usluga vještih krivotvoritelja, oružara, pirotehologa, kemičara, elektroničara, (plastičnih) kirurga, krijumčara, računalnih stručnjaka (posebice *crackera, hakera* i *softveraša*), financijskih mešetara i inih teroristima i organiziranom kriminalu potencijalno zanimljivih specijalista koji su uglavnom stručno/društveno izopćeni, diskreditirani ili marginalizirani, možebitno bili u zatvoru ili su pod stalnim nadzorom tajnih službi, pod istragom kriminalističke policije ili u čvrstom dosluhu s njima (poradi oslobađanja od kaznenog progona ili dijela prijeteće im kazne).

Za razvoj terorizma je posebno važan još jedan čimbenik: mogućnost pristupa javnim medijima. Kako je za teroristička djelovanja medijska prezentacija njihovih akcija nasilja od ključne važnosti za odašiljanje poruke o motivima i ciljevima njihova organiziranja i djelovanja (terorističko počelo *promidžbe djelima*), što je moguće široj javnosti zemlje, regije ili svijeta, u uvjetima čvrste ili posvemašnje kontrole medija lako se može dogoditi da budu onemogućeni u postizanju tog iznimno im važnog cilja. Pored toga, svaki pokušaj ustrojavanja i širenja mreže logističke potpore te prikupljanja, pohrane i prebacivanja financijskih sredstava kroz financijski sustav zemlje, koji je pod čvrstim nadzorom vlasti, može biti pogubno rizičan pothvat.

S druge strane, iskrivljena ili posve realna medijska slika o eventualnoj nedjelotvornosti policije u sprečavanju i otkrivanju kriminalnih aktivnosti i njihovih počinitelja, kao i o eventualnoj neučinkovitosti državnog odvjetništva u dokazivanju počinjenih kaznenih djela i pravosuđa u kažnjavanju njihovih počinitelja, nedvojbeno ohrabruje organizirani i ini kriminal na društveno sve pogubnije i bezobzirnije zločinačke potpore te sve više širi bazu novaka i povratnika u svijet zločina – *«jer se zločin isplati!»*.

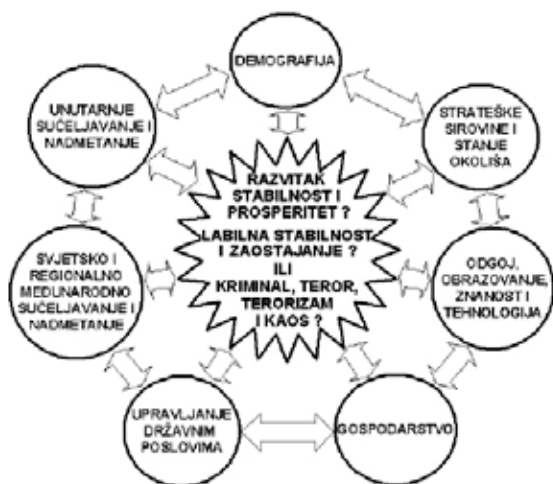
Aktualni proces hrvatskog prilagođavanja propisima/kriterijima u svim područjima pravnih stečevina EU (*aquis communautaire*), pa tako i u području gospodarstva/proizvodnje, trgovine, graditeljstva, prometa, zaštite okoliša, sigurnosti i zaštite pri radu, od požara i eksplozija, od elementarnih nepogoda te sigurnosti i zaštite od organiziranoga i inih vrsta društveno općeopasnoga kriminaliteta, terorizma itd., mora pratiti nastavak što intenzivnijih napora u općem demokratskom podizanju razine opće svijesti u nužnost naše što pravodobnije, što bezbolnije, sa što manje nepotrebnih troškova i **u našu korist** što bolje prilagodbe svim onim europskim i globalizacijskim procesima i promjenama koje su već zahvatile i stubokom izmijenile najbliže nam srednjoeuropsko okruženje, i koje nastavljaju zahvaćati i mijenjati naše sjeveroistočno, istočno i jugoistočno susjedstvo. To se posebice odnosi na kakvoću, djelotvornost i ekonomičnost ustro-

ja i funkcioniranja svih čimbenika, kako zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti tako i gospodarstvenih, društvenih i inih djelatnosti. Međutim, treba imati na umu kako bez stalnog, društveno široko angažiranog, svestranog, višespektnog i dugoročnog ekspertnog promišljanja, simulacijskog provjeravanja, povremenog preispitivanja, dopunjavanja i korigiranja svih, stratejskim dokumentima nedavno zacrtanih, reformskih rješenja glede nužnih prilagodbi i strateških pravaca daljeg razvoja, nije moguće postići, pa ni zadržati, poželjan trend stalnog gospodarskog rasta i daljeg podizanja razine stabilnosti i sigurnosti koja je poticajna za nova gospodarska ulaganja. Uz, istodobno, dovoljno čvrsta jamstva (ponajprije i ponajviše oslonjena na moć i sposobnosti vlastitih snaga) glede očuvanja i, *zlu ne trebalo*, mogućnosti djelotvorne obrane nacionalne sigurnosti, ravnopravnosti, neotuđivosti svojeg ozemlja i državne pripadnosti svih svojih građana, tj. zaštite one razine državnog suvereniteta kakvu aktualno beskompromisno brane, njeguju i uživaju sve sadašnje članice EU-a i europske članice NATO-a.

U tom kontekstu, povećanju razine kakvoće pravne, poslovne, proizvodne, tehničke, tehnološke, radne i prometne sigurnosti i zaštite morat će se pridavati još veća pozornost, imajući, naravno, u vidu sve aktualne vrste proizvodnje, poslovanja, rada i prometa, u najširem smislu tog pojma, tj. sigurnosti – uključujući i onemogućavanje svih zakonski kažnjivih vrsta zloporaba – slobodnog protoka ljudi, roba (posebice energenata, novca,⁴ vrijednosnica i inih instrumenata plaćanja i trgovanja), informacija,⁵ znanja⁶ i najrazličitijih demokratski sučeljavajućih ideja i iskustava. Pritom posebnu pozornost, svakako, privlači strukturna sigurnost *infrastrukturnih sustava*, a posebice onih najosjetljivijih i najranjivijih za protok svih vrsta i oblika prometa unutar RH i preko RH, kao što su: cestovni, željeznički, produktovodni (cijevni: naftovodni, plinoopskrbni, vodoopskrbni itd. i elektroopskrbni: visokonaponski i niskonaponski), poštanski, telekomunikacijski,⁷ zračni, pomorski i riječni promet, u sučelju s aktualnim izazovima *high tech* terorizma i visokosofisticiranog organiziranoga i individualnoga kriminala.

NEIZDVOJIVOST ZLONAMJERNIH DJELOVANJA IZ SUSTAVA SVEKOLIKE SIGURNOSTI

Pogibelji i rizike od vojnog ili (geo)političkog, gospodarskog, socijalnog ili inog uskointeresnog⁸ ili zlonamjernog ugrožavanja sigurnosti *infrastrukturnih sustava* se uvijek mora promatrati **integralno**, kako u sklopu problematike ukupne sigurnosti, prvo, svakog posebnog a, pritom, i svih uzajamno povezanih *infrastrukturnih sustava* u sklopu cjelovite problematike svekolike nacionalne, ali i regionalne i europske, sigurnosti i stabilnosti, imajući uvijek u vidu ponajprije osiguranje, obranu i zaštitu ključnih nacionalnih interesa Republike Hrvatske (vidi sliku 1).

Slika 1. Uopćeni prikaz dinamički, uzajamno i povratno mrežno spregnutih, kontinuirano djelujućih «gravitacijskih» utjecaja djelovanja **rezultanti** «pokretačkih silnica» (tzv. «drivera»)⁹

Figure 1. General dynamics in the networking of gravitational effects of the so-called drivers

Kada se sagledaju sve istaknutije težnje i razmotre sve već poduzete i poduzimane poticajne aktivnosti na razini UN-a i EU-a,¹⁰ za što kvalitetnijim prosudbama ugroza i rizika i za što djelotvornijim zajedničkim suzbijanjem (pravodobnim prepoznavanjem pokušaja i sprečavanjem) terorističkih te organizirano i individualno kriminalnih paležnih, eksplozijskih, kemijskih, bioloških, radioloških, elektroničnih i sličnih «*high tech*» zločinačkih napada, kojima se napadaju

objekti državnih institucija, gospodarski objekti, dijelovi prometne i distribucijske infrastrukture ili cijeli prometni sustavi, odnosno prometne ili transportne jedinice – politički i administrativni pritisci na sve razine nositelja međunarodno i asocijacijski dogovorenih usklađenih mjera i aktivnosti preveniranja takvih štetnih događaja, kao i na sve konkretne izvršitelje propisanih, sadržajno definiranih i provedbeno isplaniranih i programiranih mjera i aktivnosti, bit će dodatno intenzivirani.

Sukladno tomu i značajkama mogućih vrsta i razina ugroza, i aktualni hrvatski sustav nacionalne sigurnosti se mora, s motrišta i takvih vrsta pogibelji, nastaviti ustrojstveno i kadrovski prilagođavati, tehnički opremiti, stručno osposobljavati i operativno usavršavati, ponajprije za što djelotvornije pravodobno otkrivanje eventualnih priprema i pokušaja izvedbe napada, ali i za njihovo promptno sprečavanje, pa i za otklanjanje ili neutraliziranje njihovih najpogubnijih učinaka te za pravodobno ublažavanje najpogubnijih posljedica eventualne pojave takvih štetnih događaja, posebice kada se radi o mogućim terorističkim ili inim zločinački motiviranim napadajima na elemente sastavnica sustava *kritične nacionalne i lokalne infrastrukture*, u dalje objašnjenom najširem smislu značenja tih složenica.

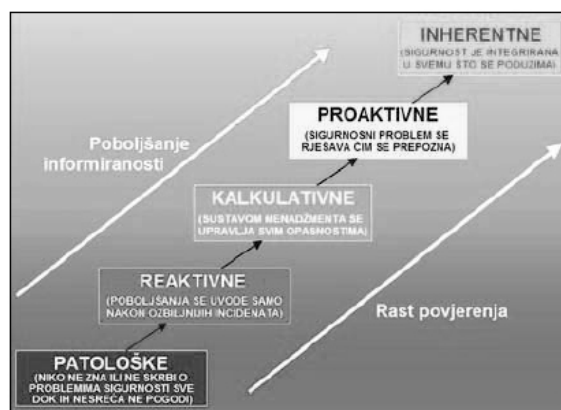
RASPOLOŽIVI PRISTUPI SUČELJAVANJA S PRIJETNJAMA ZLOČINAČKIH DJELOVANJA

Kad već uzroke stanovitog, iznimno složenog i znanstveno još dovoljno svestrano posve neistraženog, opasnog društvenog fenomena, kao što su to mnogobrojne vrste, oblici i inačice pojavnosti i djelovanja suvremenog terorizma¹¹ i visokosofisticiranog organiziranoga i individualnoga kriminala, objektivno nije moguće sustavno, na općeprihvatljiv način, objasniti i/ili razriješiti na općoj (globalnoj, regionalno asocijacijskoj ili nacionalnoj) društvenoj prevencijskoj osnovi, stručnjacima sigurnosti na nacionalnoj (i asocijacijskoj) ustrojstvenoj, taktičkoj, operativnoj i izvršnoj razini ne preostaje ništa drugo nego posegnuti za klasičnim mehanizmom in-

tervencije: mjerama i aktivnostima pravodobnog predviđanja i detekcije, stavljanja pod nadzor i upravljanja mogućim učincima i posljedicama te prigušivanja ili (obično tek privremenog i samo lokalnog) gašenja djelovanja pogibeljne pojavnosti, tj. posezanja samo za *vatrogasnim mjerama*.¹²

Kada se raščlanjuje stanje s motrišta sigurnosti, obrane i zaštite od suvremenog terorizma, može se reći kako iz spomenutog za sada, nažalost, bitno prevladavajućeg pristupa i slijedi glavnina prijašnjih i aktualnih znanstvenih i stručnih nastojanja i djelovanja formuliranih dvama pravcima u koncepciji, strategiji, doktrini, taktici i tehnici suzbijanja terorizma, jasno razvidnim u naravi i sadržaju predlaganih, razvijanih i aktualno iskušanih te već tradicionalno primjenjivanih općih i posebnih mjera i aktivnosti, te njima odgovarajućih specifičnih metoda, tehnika i postupaka.

Naime, u sučeljavanju s prijetnjama terorizma pristupilo se promišljanju, razvoju i usavršavanju cijelog spektra, po mogućnosti, što više integrabilnih, što bolje uzajamno usklađenih i u što većoj mjeri **generativnih** (prirođenih, tj. **inherentno integrirane sigurnosti**, što šireg spektra – kao *najplodonosnijih*)¹³ ili barem **proaktivnih** (pogibelji izbjegavajućih)¹⁴ te onih neizbježno nužnih **reakcijskih** (na pojavu pogibelji odgovarajuće reagirajućih) mjera i aktivnosti (vidi sliku 2); (*IP, 2003.*). Slika 2 prikazuje pet razina sigurnosne kulture kakve se može relativno lako dijagnosticirati po sustavno provedenim upravno–nadzornim (inspekcijskim), internim i ekspertnim pregledima i raščlambama stanja po svim oblicima sigurnosti, obrane i zaštite (ponajprije ključnih sastavnica) sustava/objekata kritične nacionalne ili lokalne infrastrukture, ali i inih tehničko-tehnoloških sustava koji su zanimljivi, kako s motrišta zdravstvene zaštite, sigurnosti pri radu, zaštite od požara i tehnoloških eksplozija, zaštite okoliša itd. tako i s motrišta ugroza od terorizma i inih zlonamjernih (saboterskih, diverzantskih, organizirano i individualno kriminalnih te ratnih) djelovanja (shematski prikaz prema International Association of Oil and Gas Producers); (*Jaeger, 2003.*).

Slika 2. Pet mogućih razina stanja sigurnosne kulture
Figure 2. Five possible safety culture levels

Njih se, po svojoj naravi, može razvrstati u dva specifična područja organiziranog djelovanja, tj. na one:

- obrambene naravi**, ponegdje stručno nazivane **antiterorizmom** (AT); (*BDS, 2002., Joint Pub..., 1998., Laqueur, 1987., Security Service..., 2006.*) poduzimanih zbog smanjivanja ranjivosti na terorističke napade i
- ofenzivne naravi**, ponegdje stručno nazivane **protuterorizmom** (PT), koje se sastoje od mjera i aktivnosti koje se poduzimaju poradi sprečavanja napada, odvratanja od napada, odbijanja poduzetih pokušaja napada te hvatanja ili bojnog eliminiranja terorista ili, po mogućnosti, što većeg dijela ili cijele njihove organizacije.

Na vrlo sličan način (*svojevrsnim antikriminalnim - AK i protukriminalnim - PK sustavima*, zapravo **prevencijom kriminaliteta i kriminalističkim radom na otkrivanju i dokazivanju** počinjenja i počinitelja **kaznenih djela**), aktualno se pokušava nositi i s problemom u sučeljavanju s izazovima suvremenog (vrlo sofisticiranog i sve bezobzirnijeg) organiziranoga kriminala, koji – za svoje interese (isključivo profite) – diljem svijeta pokušava (a nerijetko to, pa i u zastrašujućim razmjerima, i uspijeva) ugroziti funkcioniranje ili preuzeti kontrolu nad nekim sustavima kritične, pa i vitalno presudno važne, nacionalne i lokalne infrastrukture.¹⁵

Konačni cilj ovog rada je ponajprije poticanje promišljanja, kako društveno tako i interno organiziranog, sustavnog djelovanja – potrebama primjerenim i uzajamno usklađenim – što je više moguće integriranim *generativnim* ili barem *proaktivnim* te nužnim *reakcijskim* mjerama i aktivnostima **prevencijske i obrambene naravi**. Poradi poboljšanja aktualne razine kakvoće ukupne pripremljenosti za suzbijanje eventualnih pojava akata terorističke ili po *modusima operandi* slične zločinačke naravi, kao i za onemogućavanje ili sprečavanje mogućih nesreća slično teških učinaka i posljedica.¹⁶ Mora se istaknuti kako drugospomenuto područje – područje **prototerorističkih djelovanja** – uz specifične redarstvene i vojne ustrojstvene i funkcionalne oblike te posebno zahtjevnu logističku potporu zahtijeva od nositelja i izvršitelja takvih zadaća iznimno visoku razinu kakvoće psihofizičkih sposobnosti i stručne specijalizacije (glede znanja, vještina i besprijeorne uvježbanosti) u taktici djelovanja, posebnim bojnim i borilačkim znanjima i vještinama, u posebnim situacijama te u svim realno mogućim uvjetima i okolnostima njihova angažiranja.¹⁷

Za dalje izlaganje je važno podsjetiti na temeljne zadaće u suzbijanju ekstremizma i terorizma koje proizlaze iz sljedećih općih počela, odnosno prioriteta:

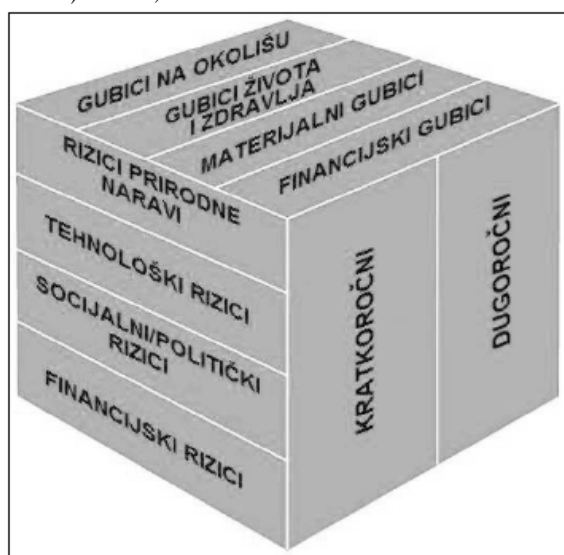
- Što je moguće pravodobnije društveno prepoznavanje, reagiranje i što djelotvornije izbjegavanje kreiranja takvih socijalnih, gospodarskih i političkih uvjeta i okolnosti koji bi mogli tvoriti pogodno tlo za generiranje nekog skupinskog ili masovnijeg (možebitno realno utemeljenog) i dugotrajnijeg nezadovoljstva, ogorčenja, radikalizma i ekstremizma te za omogućavanje pojave, razvoja i nesmetanog djelovanja nasilju sklonih ekstremističkih skupina, a potom možebitno i terorističkih ustrojbi, barem na našoj nacionalnoj i svakoj našoj maloj lokalnoj razini (vidi sadržaj slike 1).
- Zaštita života i zdravlja ljudi, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša, kao i svih onih vrijednosti koje su od opće civiliza-

cijske, građanske i specifične spolne, rase, nacionalne i manjinske duhovne, povijesne i/ili emotivne/simboličke posebne važnosti.

- Preveniranje ekstremističkih, terorističkih, ali i inih vrsta organizirano kriminalnih nasilnih akata te nacionalno i lokalno destabilizirajućih subverzivnih djelovanja koja su od posebnog područja zanimanja i djelovanja hrvatskog sigurnosno-obavještajnog sustava.
- Prikupljanje obavještajnih podataka u svezi s ekstremizmom, terorizmom i inim vrstama subverzivnih djelovanja, uključujući socijalno razorno djelujućeg organiziranog kriminala i korupcije.
- Maksimalan angažman i najviša razina stručnosti, vještina i iskustva u što bolje koordiniranom i protuobavještajno zaštićenom sudskoistražnom, državno-odvjetničkom, kriminalističkom, forenzičnom i sigurnosno-obavještajnom istraživanju svakog ekstremističkog, terorističkog, organizirano kriminalnog ili na ine načine općeopasnog/destabilizacijskog subverzivnog zlodjela (kako onog razvidnog tako i svakog onog prikrivenog, tj. tek indicijalno lako mogućeg).
- Otkrivanje, pronalaženje, uhićenje i kazneno gonjenje počinitelja ekstremističkih, terorističkih i inih vrsta organizirano kriminalnih zlodjela, kao i njihovih tužemnih i eventualno inozemno dostupnih, organizatora, nositelja i izvršitelja protuobavještajno štitećih i logistički podupirućih subverzivskih aktivnosti.

Kako je primarni cilj ovog rada pokušati ukazati na iznimnu važnost i sve moguće koristi od sustavno, temeljito i stručno provedenih postupaka **raščlambe opasnosti i prosudbe (procjene) ugroze ili rizika** od terorističkih i inih pogibelji za dijelove ili presudno važne ključne sastavnice **kritične nacionalne infrastrukture**, dalje izlaganje je posvećeno samo tom iznimno važnom pitanju sigurnosti, obrane i zaštite od najšireg nacionalnog interesa.

Naime, ovdje odmah treba skrenuti pozornost čitatelja na činjenicu kako je spomenuta, postupovno nezaobilazna, za planiranje i poduzimanje obrambenih i ofenzivnih mjera i aktivnosti tek preliminarna (premda intelektualno, stručno i iskustveno iznimno zahtjevna te umno vrlo naporna i zamorna) te ciklički nužno potrebno obnovljiva timska aktivnost od presudne važnosti za pravodobno dobivanje (unaprijed teško predvidivih) najpouzdanijih i najcjelovitijih odgovora. Kako o svim objektivno mogućim (novim) vrstama, oblicima *modusima operandi* eventualnih terorističkih i inih zlonamjernih vrsta ugroza tako i o svim mogućim (novim) vrstama, oblicima i razmjerima učinaka i posljedica eventualno uspješno izvedenih potencijalnih terorističkih napada ili inih zločinačkih djelovanja (vidi sliku 3); (prema: *Münchener Rückversicherungs-Gesellschaft, Geo Risks Research Department, 2004.*).

Slika 3. Mogući rizici i gubici kratkoročne i dugoročne naravi

Figure 3. Possible short-term and long-term risks and losses

Sav taj trud je nužan kako bi se omogućilo pravodobno koncipiranje, pripremanje i uspješno implementiranje odgovarajućih (rizicima primjerenih i, naravno, što ekonomičnijih, tj. *razumno/društveno prihvatljivih*) djelotvornih defenzivnih i ofenzivnih *generativnih* ili *proak-*

tivnih i *aktivnih* preventivnih i intervencijskih mjera sigurnosti, obrane i zaštite od eventualnih napada takve vrste na svim potrebnim razinama društvenog ustrojstva. Osim toga, to je potrebno kako bi se za takve opasne situacije pravodobno pripremila (isplanirala, isprogramirala, logistički osigurala i uvježbala) rizicima primjerena potpora pravodobnom i pravilnom strategijskom i/ili taktičkom odlučivanju, odnosno osigurao odgovarajući djelotvoran automatizam preventivnog i interventnog reagiranja na svim relevantnim razinama i po svim možebitno relevantnim sigurnosnim, zaštitarskim/obrambenim, zaštitnim i spasilačkim pitanjima.

Tek na taj način se mogu bitno povećati izgledi, kako za učinkovito izbjegavanje, otklanjanja ili eliminiranja relevantnih pogibelji, tako i za pravodobno i djelotvorno preuzimanje nadzora nad eventualno nastalom opasnom pojavom/događajem i upravljanja njezinim učincima i posljedicama. Koristi od svega toga su bitno reduciranje razine rizika od pojave pogubno pogibelnih ili težih štetnih i dugoročnije škodljivih posljedica na *razumno/društveno prihvatljivu razinu* (vidi sliku 6 i u II. dijelu članka predočenu sliku 20).

Kako u provedbi svih tih zadaća, mjera i aktivnosti presudno važnu ulogu, ponajprije ili u potpunosti, ima **ljudski čimbenik** – osiguranje potrebama odgovarajućih (adekvatno probranih, obrazovanih, uvježbanih i motiviranih) ljudskih resursa te optimalno i racionalno upravljanje njima, kao i s raspoloživim (ponajčešće skromnim) materijalnim resursima, od prvorazredne je važnosti za uspješnu realizaciju tako složenih zadaća.

OPĆI POSTUPAK RAŠČLAMBE OPASNOSTI I PROSUDBE UGROZE ILI RIZIKA

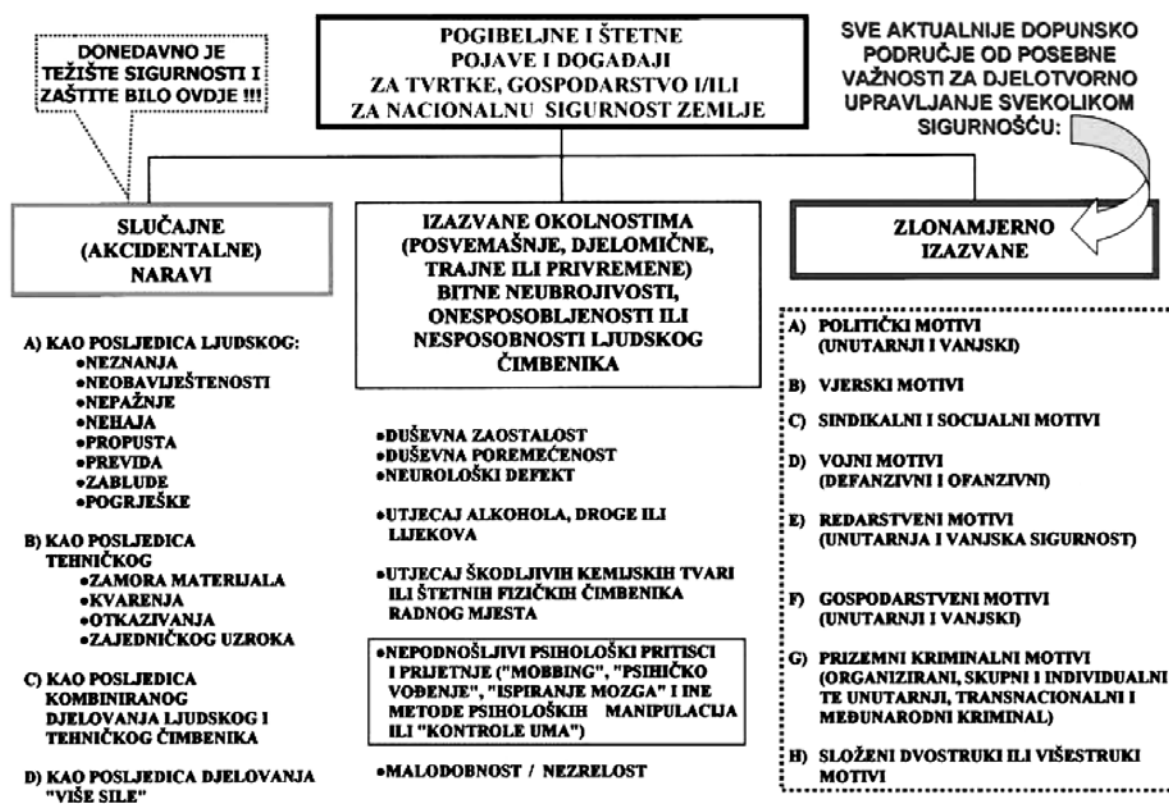
Pogibelji i rizici, kako od posve slučajnog (otkazima, kvarovima, ljudskim pogreškama i propustima ili *višom silom* izazvanog) tako i od ratnog, gerilskog, terorističkog, organiziranog kriminalnog ili inog zlonamjernog, ili štetnog

uskointeresnog¹⁸, ugrožavanja opstojnosti i sigurnosti funkcioniranja – posebice presudno važnih sastavnica onih sustava koji čine dijelove *kritične nacionalne* ili *transgranične infrastrukture* – su sve **segmenti jedne jedinstvene problematike svekolike sigurnosti**. Svekolika sigurnost uvijek se mora promatrati **integralno**,¹⁹ kako u sklopu problematike specifične vrste sigurnosti tako i u sklopu problematike svekolike nacionalne, ali i regionalne, europske i globalne, sigurnosti i stabilnosti, imajući u vidu ponajprije osiguranje i zaštitu ključnih vitalnih nacionalnih interesa Republike Hrvatske (vidi *sliku 4* (Kulišić, 2007.a, Kulišić, 2003.7.a) i 5).

zini niza međunarodnih stručnih tijela, u sklopu posebnih radnih skupina stručnjaka iz specifičnih područja i grana društvenih, gospodarskih i inih djelatnosti.

Okvirno se predlažu tri ključna obilježja za identificiranje kritične infrastrukture (*EC doc. 96/82/EC, 1996.*):

1. *Veličina područja uporabe/namjene stanovite vrste infrastrukture*, tj. koliko velik prostor (ozemlja, akvatorija i/ili atmosfere) može biti ugrožen gubitkom (funkcija) elemenata ili cjeline stanovite infrastrukture ili onemogućavanjem dostupnosti – na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj ili usko lokalnoj razini.

Slika 4. Pregledna shema moguće naravi pogibeljne i šetne pojave ili događaja (slučaja požara, eksplozije, tehnološke havarije ili ine nesreće)

Figure 4. Possible nature of risky and harmful phenomena or incidents (fire, explosion, industrial or other accidents)

Precizniji **kriteriji** za utvrđivanje **čimbenika kritičnosti** stanovite infrastrukture ili nekog njezinog elementa još uvijek se kristaliziraju na ra-

2. *Razmjeri mogućih pogibeljnih i/ili šetnih učinaka, utjecaja i posljedica gubitka* (funkcija) elemenata ili cjeline stanovite

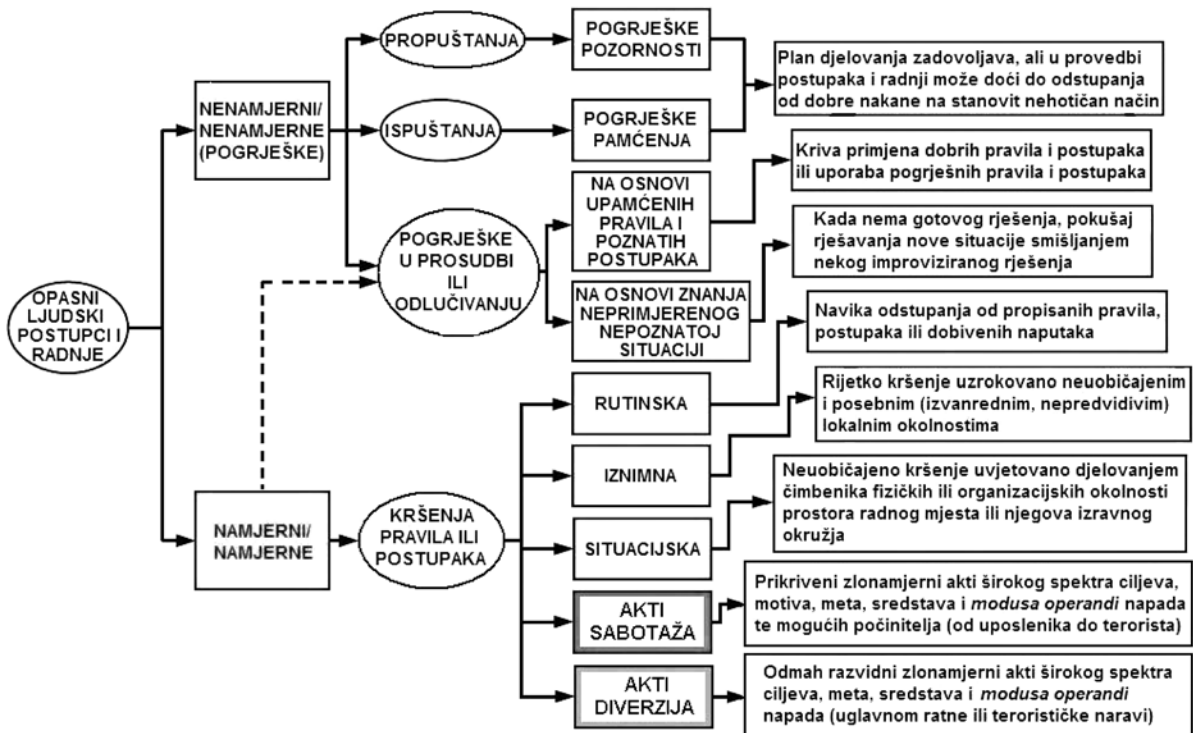
infrastrukture, odnosno onemogućavanja dostupnosti (predlažu se barem četiri stupnja za prosuđivanje razine tih razmjera: *bez utjecaja* te *minimalan, umjeren* ili *golem utjecaj*). Kao kriteriji za prosudbu razmjera mogućih pogibelnih i/ili štetnih učinaka, utjecaja i posljedica predlažu se:

- (a) Mogući utjecaj na pučanstvo (veličina ugrožene populacije, mogući broj poginulih, oboljelih i/ili teško ozlijeđenih te evakuiranih osoba).
- (b) Mogući gospodarski utjecaj (utjecaj na BDP, značajnost gospodarskih gubitaka i/ili degradacije sposobnosti u području proizvodnje i pružanja usluga).
- (c) Mogući utjecaj na okoliš (utjecaj na naseljene i nenaseljene prostore).
- (d) Mogući razmjeri interakcija i uzajamne ovisnosti (glede ostalih elemenata kritične infrastrukture).
- (e) Mogući politički učinci i posljedice (glede povjerenja u sposobnost vla-

sti da brzo uspostavi kontrolu, vješto upravlja takvim pojavama eventualno izazvanim ozbiljnijim krizama te uspješno riješi svaku od raščlambama identificiranih mogućih vrsta kriznih situacija).²⁰

- 3. *Moguće razdoblje pojave ili nastupanja* možebitnih pogibelnih i/ili štetnih učinaka, utjecaja i posljedica gubitka (funkcija) elemenata ili cjeline stanovite infrastrukture, tj. nakon koliko vremena svaki takav gubitak može rezultirati vrlo ozbiljnim ili pogubnim posljedicama (primjerice: *odmah, unutar 24-48 sati, u roku od tjedan dana* itd.).

Slika 5 prikazuje općeopasne ljudske postupke i radnje koje bi se moralo uzeti u obzir u procesu integralne raščlambе opasnosti i prosudbe naravi i razmjera ugroza/razina rizika od bilo koje vrste ili oblika prijetnje/štetnog događaja (uključujući one terorističke ili ine zlonamjerne naravi); (a. dop. prema prijedlogu HSE, October 2005., str. 3.).²¹

Slika 5. Shema mogućih općeopasnih ljudskih postupaka i radnji

Figure 5. Generally hazardous human actions

U tom je smislu nužno skrenuti pozornost na nekolicinu vrlo važnih međunarodnih/europskih i domaćih službenih akata kojima se s motrišta šireg spektra mogućih naravi i vrsta ugroza/pogibelji, samo načelno ili bitno detaljnije, tretira problematika raščlambe opasnosti i prosudbe ugroze ili rizika za cjelinu ili iznimno osjetljive, ranjive i, glede mogućih učinaka i posljedica, posebno opasne segmente *kritične nacionalne* i *transgranične infrastrukture*, posebice mogućih *mekih meta*²² terorističkih napada u sklopu nje (*EC doc. 10585/04, EC doc. 14330/1/04, EC doc. COM 702704, Seveso II Directive 96/82/EC, UNEP IE, 2006., Pravilnik o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i planova zaštite i spašavanja*).²³

Među domaćim aktima, opće metodološko polazište za specifično i integralno raščlanjivanje opasnosti i prosudbe ugroze ili rizika od različitih vrsta i oblika pogibelji prirodne, tehničko-tehnološke, pa i od terorističke i ratne, naravi za kritičnu nacionalnu i lokalnu infrastrukturu pruža *Pravilnik o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i planova zaštite i spašavanja* (čl. 6. – 17.).²⁴

Njime je poimence definiran sadržaj kritične nacionalne i lokalne *infrastrukture* (tj. one na razini RH, kao i one na nižim razinama: županije, Grad Zagreb, gradovi i općine) kao sustava koji predstavljaju poseban prioritet u planiranju i operativnom djelovanju sustava zaštite i spašavanja s ciljem očuvanja i zaštite njihovih funkcija ili što bržeg oporavka i ponovnog uspostavljanja njihovih funkcija u punom opsegu i u što kraćem razdoblju nakon velikih nesreća i katastrofa.²⁵

Spomenuti *Pravilnik* navodi **objekte** koje je potrebno identificirati i locirati te procijeniti utjecaj katastrofa i većih nesreća na mogućnosti obavljanja djelatnosti kao i posljedice prekida obavljanja djelatnosti u tim objektima te posebno učinke koje prekidi obavljanja djelatnosti mogu izazvati za:²⁶

1. *opskrbu stanovništva hranom* (obradive poljoprivredne površine, objekte za uzgoj životinja i preradu mesa, pogone za proizvodnju hrane, skladišne prostore prehrambenih proizvoda);

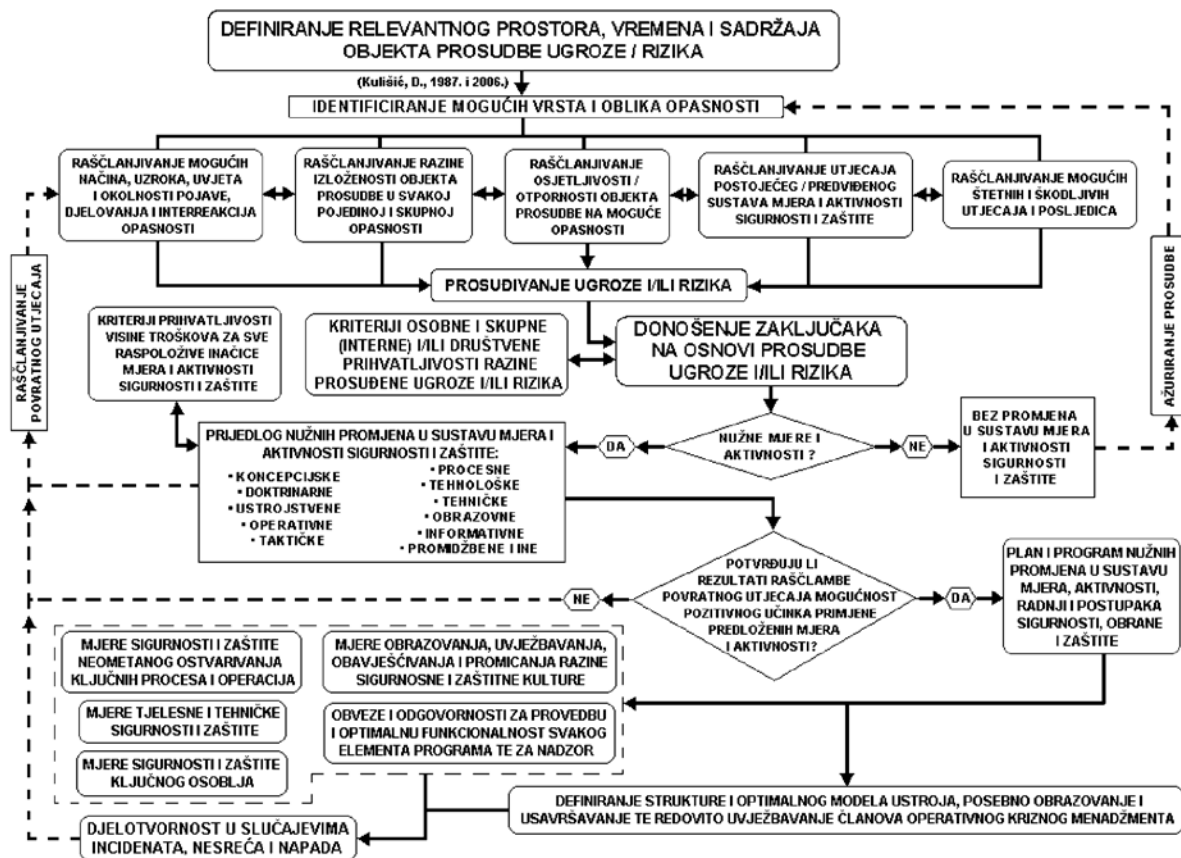
2. *opskrbu vodom* (vodocrpilišta i izvore vode za piće, sustav distribucije vode za piće, moguće zagađivače površinskih i podzemnih voda);
3. *zdravstvenu skrb* (zdravstvene ustanove);
4. *opskrbu energijom* (objekte za proizvodnju energije, distribucijsku mrežu energenata);
5. *informacije i telekomunikacije* (pravne osobe koje se bave telekomunikacijama; telekomunikacijske centre, odašiljače i repetitori; radijske i TV postaje i odašiljače);
6. *industrijska postrojenja* (kemijska postrojenja, hladnjače i druge gospodarske objekte koji u proizvodnom procesu proizvode, rabe, prometuju ili skladište opasne tvari – postrojenja koja su mogući zagađivači ekosustava);
7. *promet* (cestovni, zračni, željeznički, pomorski i riječni);²⁷
8. *objekte od posebnog značaja*, odnosno: nacionalne spomenike i vrijednosti, objekte visokoškolskih i znanstvenih institucija i zavoda, objekte predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola i vjerske objekte.

Iz navedenog je odmah očito kako nositelji izrade i sudionici u izradi *procjena* i/ili *operativnih planova* (definirani čl. 3. spomenutog *Pravilnika*), po pitanjima posebnih vrsta i oblika opasnosti te specifičnih vrsta i razmjera ugroza/rizika od pojave, učinaka i posljedica **ratnih, gerilskih i terorističkih djelovanja**, objektivno, ne mogu – s motrišta spektra mogućih pogibelji i posljedica takve posve specifične naravi, na svojoj (nacionalnoj ili lokalnoj) razini, posve dovršiti/zaokružiti svoje (*procjene* i) *operativne planove* i – ekonomski racionalno/optimalno (tj. *razumno izvedivo*)²⁸ integriranim višenamjenskim praktičnim mjerama i aktivnostima prevencije i intervencije – implementirati svoje zaključke i programe, bez dovoljno kvalitetnih (konkretnih, sadržajno ažuriranih i stručno napućujućih), redovitih i izvanrednih (pravodobno dostavljanih) izvoda iz raščlambe opasnosti i prosudbi ugroza ili rizika od terorističkih pogibelji za kritičnu nacionalnu infrastrukturu, s razine Ministarstva obrane i Ministarstva unutarnjih poslova.

Kvalitetne, visokoprofesionalno izvedene, raščlambe opasnosti od mogućih pojava i pogibljivi od terorističkih akata/djelovanja (uostalom, kao i od svih inih vrsta vješto prikriivenih subverzivnih djelovanja) su bez vrsne sigurnosno-obavještajne potpore nerijetko nezamislivo složene, zamršene, umno iscrpljujuće i nedopustivo predugotrajne (prečesto nepravodobne ili posve zakašnjele). Matematičkom prispodobom iskazano, deterministički raščlanjivani sigurnosni problemi/pojave ili događaji se uglavnom ponašaju po teško sagledivom i iznimno promjenjivom mnoštvu skupova nedovoljno nam poznatih složenih funkcija, nepoznanica i varijabli te njihovih međudnosa, a pouzdanost rezultata takvih raščlambi je nerijetko teško ili prekasno provjerljiva i dokaziva. Mogu se prispodobiti s nesagledivim mnoštvom skupova

vrlo složenih diferencijalnih jednadžbi, u kojima prepoznajemo ili povremeno naziremo samo pojedine pokazatelje, odnosno ograničen broj parametara, ali ne i sve njihove moguće međusobne odnose i utjecaje.²⁹

I što je najvažnije od svega, rezultati tako mukotrпно izvedenih raščlambi (u obliku kvalitativnih prosudbi vrsta, oblika i razmjera ugroza i eventualno dobiveni kvantificirani pokazatelji specifičnih rizika), nažalost prečesto, ne bivaju jednoznačni (imaju više rezultata/rješenja) i ponašaju se poput nekih krajnje nestabilnih veličina i vrijednosti. Drugim riječima, nerijetko su prekratkog roka valjanosti – i to baš u onim situacijama kada bi nam to sa sigurnosnog motrišta najmanje odgovaralo!

Slika 6. Dijagram slijeda općeg postupka i općih sastavnica raščlambe opasnosti i prosudbe naravi i razmjera ugroza ili razina rizika

Figure 6. Flowchart showing general procedures and elements in the analysis of hazard and assessment of the nature and size of hazard or risk level

Slika 6 prikazuje slijed općeg postupka i općih sastavnica kompleksne raščlambe opasnosti i prosudbe naravi i razmjera ugroza ili razina rizika od bilo koje vrste ili oblika prijetnje ili štetnog događaja (uključujući one terorističke ili ine zlonamjerne naravi) za objekte kritične infrastrukture – ponajprije za njihove najkritičnije, najosjetljivije i najranjive elemente – te za koncipiranje i kasnije redovito preispitivanje i poboljšavanje sadržaja plana i program «razumno izvedivih» generativnih, proaktivnih i reakcijskih preventivnih mjera i aktivnosti integralne i svake specifične sigurnosti i zaštite – uključujući one obrambene (**antiterorističke i antikriminalne**) naravi (prošireno na osnovi Kulišić, 1987., 2006.).

Zato dovoljno visoku pouzdanost rezultata takvih raščlambi može osigurati tek dovoljno razgranata, vrsno vođena, domoljubljem, rodoljubljem i statusno visokomotivirana, široko visokoobrazovana, visokoučvežbana, visokoopremljena, visokoprofesionalna i u praksi operativno prekaljena sigurnosno/kriminalističko-obavještajna (obavještajna i protuobavještajna/kriminalističko-analitička) infrastruktura i njezina nadgradnja, u svakoj zemlji više ili manje ugroženoj od terorizma ili mogućih akata terora i inih vrsta pogibelnih subverzivnih kriminalnih djelovanja.³⁰ Kontinuiran dotok dovoljnog broja pravodobno prikupljenih i dovoljno provjerenih/pouzdanih informacija i podataka može – metodološki interdisciplinarno kvalitetno (do)obrazovanim, u pravilnoj primjeni primjerenih pristupa, metoda i tehnika raščlambe vrlo vještim te dovoljno iskusnim timovima analitičara tih službi – biti posve dostatan za kvalitetno izvođenje i neprestano ažuriranje svih potrebnih raščlambi i za pravodobno donošenje dovoljno pouzdanih i kontinuirano aktualnih prosudbi, za servisiranje potreba svih razina i vrsta legitimnih korisnika rezultata takvoga njihova visokosofisticiranog rada (vidi sliku 8).³¹

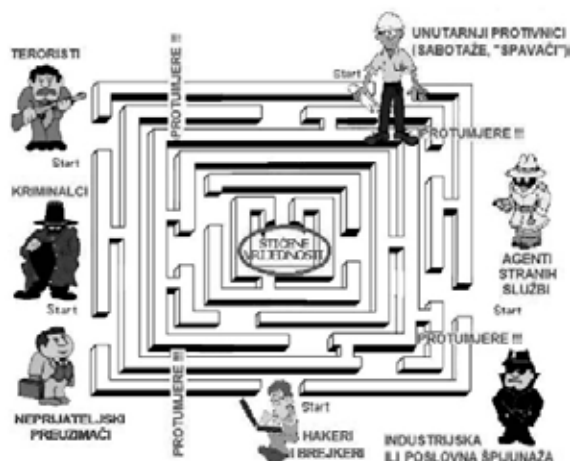
Na strategijski presudnu važnost kakvoće vlastitog sigurnosno-obavještajnog rada, tj. na što bolje poznavanje obilježja (potencijalnog) protivnika – ali i stvarnog stanja ljudskih i materijalnih resursa unutar vlastitih i eventualnih savezničkih redova, koje se planira sučeliti već nazirućoj prijetećoj pogibelji – drži se kako je,

još u 4. ili 5. stoljeću pr. Kr., upozoravao, jedan od svjetski najglasovitijih klasika vojne filozofije i strategije, s područja današnje Kine, *Sun Tzu (Umijeće ratovanja)*:

... Moramo poznavati svog neprijatelja, ali i sami sebe; makar i stotinu bojeva vodili, nećemo biti ugroženi.

Ako ne poznajemo neprijatelja, a znamo sami sebe, jednaki su nam izgledi za pobjedu i poraz.

Ako ne poznajemo ni neprijatelja ni sami sebe, svaki boj može biti koban za nas ...

Slika 7. Simbolički prikaz znakovitih vrsta snaga
Figure 7. Symbolic representation of characteristic types of forces

Slika 7 prikazuje znakovite vrste snaga za koje se realno može očekivati kako mogu pokušati izvesti pogibeljno opasne i učinkovite proboje relevantnih dijelova sustava osiguranja, zaštite i obrane te pokušati napasti i ugroziti objekte kritične nacionalne, transgranične ili šire regionalne infrastrukture, odnosno pojedine njihove sastavnice koje su vitalno (presudno) ili ključno važne za njihovo uspješno funkcioniranje ili posvemašnje kontroliranje procesa i rezultata rada u općenacionalnom ili najširem regionalnom interesu.³²

Zbog toga, uvijek treba imati na umu koje sve vrste snaga (vidi sliku 7); (Kulišić, 2002., 1997., 2003.) objektivno mogu, iz bilo kojih od prikrive-

nih ili možebitno razvidnih – ali, naravno, ponajčešće vrlo teško dokazivih – motiva (desna grana slike 4), vješto organizirati, učinkovito prikriveno (politički, obavještajno i materijalno logistički) poduprijeti, pa čak i izravno ili neizravno izvesti akte terorističkih napada na objekte i ljudstvo vlastite³³ ili tuđe kritične nacionalne infrastrukture, bilo:

- a) uz dragovoljnu ili adekvatno (posredničkim kanalima) tajno honoriranu³⁴ pomoć neke postojeće i djelatne terorističke organizacije ili gerilske skupine (nazovimo to slikovito: *paktiranjem sa samim vragom*),
- b) uz dragovoljnu ili dobro plaćenu pomoć, za nasilje spremne (na bilo kakvu *akciju* jedva čekajuće), neke ekstremističke organizacije (*paktiranjem sa samo malo ili tek privremeno manje crnim vragom*) ili
- c) uz dobro plaćenu pomoć neke pogodno organizirano kriminalne organizacije (*paktiranjem sa vražjim slugama*), ili
- d) pod posebno – zapravo, skoro nevjerojatno vješto – stvorenom krinkom (inače, posve uobičajenog, izvedbeno vrlo znakovitog i lako prepoznatljivog) spektra terorističkih akcija/operacija i modusa operandi:
  - obavještajno vrlo uspješno izmanipuliranog, suptilno (unutarnjim suradnicima ili vještim namještajkama) navođenog i u izvedbu poželjne terorističke akcije/operacije – zapravo, briljantno vođenom obavještajnom igrom – namamljenog vodstva terorističke organizacije ili kontrolirajućeg dijela njegove, sigurno-obavještajnim mjerama vješto (ne uočljivo) izolirane/odsječene, operative,
  - (ne)davno posve ugašene ili brzom tajnom redarstvenom akcijom posve zbrisane (stanice) terorističke organizacije,
  - tobožnjeg (izmišljenog) disidentskog krila neke postojeće terorističke organizacije,
  - tobožnje, a zapravo posve nepostojeće terorističke organizacije, ili
  - u konkretni slučaj napada, zapravo, posve neupletene terorističke organizacije

(javno prokazane izdavanjem lažnih/vješto iskonstruiranih ili audiovizualno vrhunski krivotvorenih medijskih priopćenja u njezino ime, ili namamljivanjem njezinog vodstva da si iz nužno potrebitih/žučdenih promidžbenih razloga sami slavloljubivo prisvoje/pripišu zasluge za nešto sa čime nemaju baš nikakve veze).

Moguće ili prijeteće pogibelji od stvaranja (iz krugova identificiranih i nadziranih ekstremista) i/ili razvoja i mogućeg (daljeg) djelovanja terorističkih ustrojbi raščlanjuje se i prosuđuje na osnovi obavještajnih podataka o:

1. potencijalu (spremnosti i sposobnosti) za terorističko ili ekstremističko nasilje i o prijetnjama nasiljem,
2. dostupnosti i bogatstvu ljudskih i materijalnih resursa za planiranje, pripremanje i izvedbe ekstremističkih/ terorističkih akcija (i operacija),
3. aktivnostima i stanju unutar ekstremističkih/terorističkih organizacija,
4. zemljopisnim značajkama i područjima djelovanja ekstremističkih/terorističkih organizacija te o obilježjima regionalnih/geopolitičkih uvjeta i okolnosti tih djelovanja,
5. tipu i razvijenosti ustroja te strategiji, taktici i tehnici djelovanja – posebice o znakovitim *modusima operandi*,³⁵
6. daljim (neizravnim i konačnim) te bližim (izravnim) ciljevima ekstremističkog i/ili terorističkog djelovanja,
7. pozornosti pri prijemu raznovrsnih ekstremističkih/terorističkih poruka (zahtjeva, prijetnji, akcija i/ili priopćenja) u javnosti te o obilježjima reagiranja javnih medija na njih,
8. pridanoj važnosti i obilježjima (posebice suptilnim nijansama značajki) reagiranja institucija, tijela, službi i politički utjecajnih organizacija i lobija u tuzemstvu i inozemstvu,
9. vojnim, političkim, gospodarskim, socijalnim i inim posljedicama (mogućih) ekstremističkih/terorističkih djelovanja.³⁶

Naime, sigurnosno nepovoljna kretanja i eventualni sinergistički nepovoljni utjecaji paralelne pojave i djelovanja već samo nekolicine, a poglavito većine, ključnih parametara koji uvjetuju vrste, oblike, tendencije i intenzitete uzajamno ovisnih i neovisnih djelovanja čimbenika navedenih područja od posebnog sigurnosno-obavještajnog zanimanja, uz eventualno dalje društveno neometano superponiranje snage i posljedica njihovih opasnih interakcija, mogu lako postati presudno važnima za moguće izrastanje i uspostavljanje četiriju (vrlo snažnim silnicama uzajamnih utjecaja čvrsto povezanih) ključnih sastavnica (stupova) moći i opstanka ekstremističkih/terorističkih organizacija. Svojedobno su nazvani «**sotonskim** (za njih: **čarobnim**) četverokutom uvjeta opstanka i moći terorističkih organizacija» (Kulišić, 1997., str. 118): **novac, ljudstvo, učinkovitost (spektakularnost) akcija i mediji**. Zbog toga, svi fizički, sociološki, psihološki i ini procesni i operacijski elementi koji tvore sustave i podsustave spomenutih sastavnica, kao i svi čimbenici uvjeta i okolnosti koji na njih utječu, tvore polje od ključnog zanimanja i posebno angažiranog djelovanja svakog nacionalnog sigurnosno-obavještajnog sustava.

Tako je, primjerice, za dublje i detaljnije raščlambe pogibelji od ekstremističkog i/ili terorističkog djelovanja iznimno važno dobro poznavanje aktualnog i dogledno predvidivog kretanja stanja glede **vrste ustroja** i stanovitih **kritičnih obilježja funkcionalnosti i djelotvornosti ustrojstva**, ključnih za prosudbu moguće/buduće učinkovitosti i uspješnosti identificiranih ekstremističkih/terorističkih organizacija.

Moguće **vrste ustroja** s kojima se u poduzimanju AT i PT mjera i aktivnosti suzbijanja terorizma može susresti, ovisno o: stadiju razvoja ekstremističke/terorističke organizacije; brojnosti aktualno djelatnog ekstremističkog/terorističkog kadra; pojavi/potrebi namjenskog izdvajanja i stupnju razvoja po specijaliziranosti za određene vrste, oblike i složenije moduse operandi ekstremističkih i/ili terorističkih djelovanja; vrstama, oblicima i stupnju razgranatosti djelatne i pasivne potpore ekstremističkom/terorističkom djelovanju itd., su (Kulišić, 2003.):

- jednostavan **kružni** («**solarni**» ili «**planetarni**») ustroj
- koncentrični kružni ustroj

- stanični (ćelijski) ustroj općeg i/ili specijaliziranog tipa
- modularni (privremeni odredski) ustroj
- granski (razgranati) ustroj
- piramidalni (*birokratizirani*) ustroj
- mrežni ustroj³⁷
- kombinirani ustroj.³⁸

Ovdje je važno napomenuti kako ljudstvom malobrojne organizirane kriminalne skupine, slično teroristima, uobičajeno koriste klasični kružni model kriminalnog ustroja, dok one s većim brojem uključenih osoba uglavnom funkcioniraju u granskom (s nizom podgranaka) ili tradicionalnom piramidalnom tipu ustroja (znakovito za većinu bivših i aktualnih velikih mafijaških organizacija).

Redovitim i izvanrednim sigurnosno-obavještajnim mjerama i aktivnostima neprestance prikupljane informacije i podatke, koji izravno ili neizravno upućuju na **kritična obilježja funkcionalnosti i djelotvornosti ustrojstva** ekstremističke/terorističke organizacije (vidi *sliku 8*); (Hawley, Noll, Hildebrand, 2001., Kulišić, 2003.), nužno je s posebnom pozornošću razmotriti. Slične baze kriminalistički važnih informacija i podataka stvaraju se i neprestance ažuriraju i u funkciji što djelotvornijeg suzbijanja organiziranog kriminala.

Slika 8. Ključne baze kontinuirano prikupljenih informacija i podataka za proces sigurnosno-obavještajne raščlambe i prosudbe u funkciji suzbijanja terorizma

Figure 8. Key databases of continually gathered information and data used for the safety and intelligence analysis needed in the suppression of terrorism

To se posebice odnosi na sve one informacije i podatke koji upućuju na (Kulišić, 2007.):

1. eksternu konspirativnost i mogućnost brze i sigurne komunikacije unutar ustroja
2. mogućnosti/sposobnosti pravodobnog usklađivanja mjera, aktivnosti i djelovanja te brzog donošenja odluka
3. mogućnosti/sposobnosti uspostavljanja sustava unutarnje sigurnosti i održavanja stege
4. mogućnosti/sposobnosti izvedbe potrebitih čestih ustrojstvenih prilagodbi i promjena
5. mogućnosti/sposobnosti sprečavanja unutarnjih frakcijskih sučeljavanja, raslojavanja, podjela i borbi
6. mogućnosti/sposobnosti prilagodbe svim promjenama uvjeta i okolnosti djelovanja
7. mogućnosti/sposobnosti uključivanja svih članova ekstremističke/terorističke organizacije u operativne i/ili logističke aktivnosti i djelovanja.

Kvalitetne raščlambe opasnosti i dovoljno pouzdane prosudbe ugroženosti i rizika od mogućih terorističkih i inih zločinačkih akata/djelovanja po promatranim elementima dijelova kritične infrastrukture nisu moguće ni bez ekspertnog poznavanja **naravi vrsta** i **oblika** te raspoloživih **modusa operandi terorističkih** i inih **zločinačkih djelovanja**, kojima svaki od tih elemenata realno može biti izložen.

Izbor meta i taktike terorističkih napada uvelike ovisi o: dugoročnim i kratkoročnim ciljevima terorističke organizacije, medijskoj pozornosti koju mogu takvim izborom izazvati, razini obrazovanosti, specijaliziranosti i uvježbanosti članova najužeg vodstva i njezinih operativaca, stupnju organiziranosti i funkcionalnim značajkama aktualnog tipa ustrojstva, opremljenosti klasičnim i *high tech* bojnim sredstvima i opremom te o vrstama i razmjerima logističke potpore svojim djelovanjima.

Kako im je pozornost medija, tj. medijsko praćenje njihovih djelovanja, od iznimne važnosti za skretanje pozornosti na svoje ciljeve te za

čim prije postizanje svojevrsnog javnog *strahopoštovanja*, posebice među onim dijelom puka koji bi potencijalno mogao simpatizirati njihove proklamirane ciljeve i solidarizirati se s njihovim djelovanjima, taj čimbenik može biti odlučujućim u izboru budućih meta i razini *spektakularnosti* odabrane taktike napada, kako bi bili što uvjerljiviji u svojevrijedno zadanoj si ulozi na društvenoj pozornici.

Budući da su im kratkoročni ciljevi uglavnom krajnje pragmatični, obično se svode na: što snažnije privlačenje pozornosti na motive svojeg djelovanja, demonstracije snage i moći svoje organizacije, a slabosti i nemoći vlasti, iznuđivanje što pretjeranijih reakcija i represalija vlasti – posebice brutalnim postupcima snaga sigurnosti i reda prema običnom puku te priskrbljivanje što opsežnije logističke potpore i što brojnijeg svježeg kadra.

Prema **naravi** terorističkih djelovanja, u obzir se moraju uzeti sve realne mogućnosti izvedbe kako *konvencionalnih* tako i *nekonvencionalnih*, vrsta napada (Kulišić, 1997., str. 121-122).

Glede realno mogućih **vrsta, oblika, modusa operandi** i **sredstava** za izvedbe terorističkih napada, imajući u vidu sve navedene elemente, pazorno se moraju razmotriti sve realne mogućnosti uspješne izvedbe napada na ključne ljudske kapacitete te materijalne i nematerijalne elemente dijelova kritične (nacionalne ili lokalne) infrastrukture, kao što su (abecednim redoslijedom; vidi *sliku 9*):

- a) **Atentati** vatrenim, hladnim i inim ubojitim *konvencionalnim* i *nekonvencionalnim* oružjem – zapravo, **umorstva** za funkcioniranje promatranog kritičnog elementa ključnih/istaknutih osoba, svih onih koji simboliziraju neprijatelja terorističkoj organizaciji, prikrivenih istražitelja infiltriranih u terorističku organizaciju, eventualnih prebjega i pomagača vlastima.
- b) **Bombaški napadi** – pretežito improviziranim eksplozivnim napravama (IEN), sve češće s relativno velikim ili golemim eksplozivnim nabojem improvizirano izrađenog eksploziva.

Višedesetljetne statističke raščlambe *modus operandi* terorizma u svijetu pokazuju kako ih se – unatoč kulturnom statusu koji već desetljećima uživa ruska jurišna vojna strojna puška *kalašnjikov* – slobodno može nazvati svojevrsnim **izabranim oružjem suvremenog terorizma** (više od polovice terorističkih napada diljem svijeta izvedeno je i aktualno se izvodi eksplozivnim napravama). Razlozi tomu su što se IEN mogu izraditi od vrlo jeftinih i komercijalno iznimno lakodostupnih sastavnica i što raspoloživa tehnička rješenja načina i trenutka njihova aktiviranja, te mjesta postavljanja, lansiranja ili daljinskog navođenja, omogućuju počiniteljima da skoro posve upravljaju željenim učincima i posljedicama njihove eksplozije te da pritom mogu biti «na posve drugom kraju svijeta» (*Kulišić, 2003.*).

Iz razmatranja naravi i mogućih učinaka ove pogibelji se ne bi smjelo isključiti ni mogućnosti izvedbe **samoubilačkih bombaških napada**. Taktika i korisne pouke iz izvedbi mnoštva takvih napada su se, nažalost, već prenijeli, proučili i usvojili čak i među onim terorističkim organizacijama koje (primarno ili uopće) ne bi mogli svrstati u krug ekstremnih islamističkih/vjerskih, već zapravo separatističkih i nacionalističkih.

Ostale, teroristima vrlo važne, prednosti bombaških napada su iznimno visok potencijal njihove medijske privlačnosti, sveopće i dovoljno dugotrajne javne pozornosti, uz mogućnost ostvarivanja najširih promidžbenih učinaka takvog akta. U slučaju da posljedice i odjek javnosti na njih bude suprotan očekivanjima terorista (porazan po željenu sliku o njihovoj operativnoj *svemoći* i *pravednosti njihove borbe* – kako među protivnicima tako i među simpatizerima i podupirateljima – koju po svaku cijenu žele izgraditi/održati), vrlo lako se mogu javno odreći bilo kakve veze s takvim blamirajuće neuspjelim ili po posljedicama gnušajuće sramotećim slučajem napada ili odgovornosti za nj.

- c) **Diverzantski prepadi na stacionarne i pokretne objekte kritične infrastrukture** – najčešće se poduzimaju zbog demonstriranja nemoći vlasti da zaštite dijelove kritične infrastrukture (vidi u II. dijelu članka *slike 15 i 16*) ili personalne i materijalne simbole svoje vlasti, pa i poradi opskrbe oružjem, eksplozivom, streljivom, novcem, medicinskim sredstvima, operativnim podacima redarstvenih ili vojnih službi i inim operativno i/ili logistički nužnim sredstvima.
- d) **Kratkotrajni oružani upadi u stacionarne i pokretne objekte kritične infrastrukture** – najčešće se poduzimaju poradi omogućavanja pristupa nacionalnoj radio ili televizijskoj mreži zbog emitiranja *uživo*, od vlasti necenzuriranog, sadržaja iznimno važnog im političkog proglašenja (ponajčešće glavnih ciljeva i glavnih točaka programa njihova djelovanja ili nekih za vlasti teško kompromitirajućeg slikovnog/video priloga brutalnosti ili teškog bojnog poraza dijela njezinih PT snaga), odnosno poradi: pljačke financijskih ustanova ili vozila za prijevoz novca i dragocjenosti; pljački skladišta robe; prikupljanja obavještajno im važnih podataka; likvidacije onih osoba koje su im odbile/uskratile dalje plaćati *revolucionarni porez* ili oslobađanja iz pritvora/zatvora, bolnice ili zatvorskih/bolničkih vozila svojih pripadnika, jataka ili važnih im simpatizera.
- e) **Lažne prijetnje napadom ili lažno pogibeljna sredstva izvedbe napada** – Za takvom posebnom vrstom vrlo štetonosnog psihološkog djelovanja može povremeno i, nažalost, vrlo uspješno, posegnuti svaka teroristička organizacija koja se već prije iskazala izvedbom niza raznovrsnih pogibeljno ubojitih i vrlo štetonosnih napada. Prijetnje takve naravi, životima i zdravlju mnogih osoba važnih za sigurnost, stabilnost, zaštitu i osiguranje djelotvornog funkcioniranja svih ili specifičnih dijelova kritične nacionalne infrastrukture, mogu uzrokovati ukupno enormno povećanje operativnih napora, materijalnih troško-

va (za poboljšanje mjera sigurnosti takvih osoba, njihovih obitelji i bliskih suradnika) te golemo iscrpljivanje i gubljenje vremena u provjerama utemeljenosti takvih prijetnji – obilježja igre *ruskog ruleta*. Lažne prijetnje, primjerice, postavljenom eksplozivnom napravom ili podmetanjem poneke lažne (tj. vrlo vjerne imitacije) eksplozivne naprave može uzrokovati dulji posvemašnji prekid funkcioniranja proizvodnog ili inog procesa/rada uz žurnu (možebitno i štetonosno paničnu) evakuaciju svih zaposlenika i/ili posjetitelja poslovnih zgrada, objekata javne namjene, zastoje u zračnom, željezničkom i inom prometu itd. bez operativnog rizika, ljudskih gubitaka, materijalnih troškova ili inih štetnih posljedica za počinitelje takvih specifičnih terorističkih zlodjela. Pritom se mora imati na umu kako dugotrajni učinci čestih ili povremeno uznemirujućih *lažnih alarma* glede napada takve naravi mogu konačno rezultirati znatno opasnijim djelovanjem na snage sigurnosti, obrane, zaštite i žurne intervencije od samih posljedica povremenih ometanja rada takvim prijetnjama. Naime, učestali *lažni alarmi* psihofizički iscrpljuju ljudstvo te umrtvljuju i otupljuju analitičku i operativnu učinkovitost ključnog osoblja tih snaga, što rezultira postupnim slabljenjem njihova opreza i ukupne pripravnosti za djelovanje u situaciji izvedbe stvarnog terorističkog napada ili njihova napada pravim (pogibeljno općeopasnim) napadajnim sredstvima.

- f) **Otmice osoba** – obično skrivanim, na prepad izvedenim hvatanjem, privremenim onesposobljavanjem za bijeg i brzim prebacivanjem, jedne ili više ponajčešće posebno odabranih osoba – pod prijetnjom ubojitog oružja, u tajno skrovište posebno pogodno ili pripremljeno za funkciju improviziranog tajnog zatvora, poradi iznuđivanja od vlasti teroristima vrlo važnih ustupaka, u zamjenu za oslobađanje otetih.

Premda djelomice sličje akcijama uzimanju talaca, postoje stanovite bitne razlike. Naime, počinitelji takvih zlodjela mogu vrlo

dugo, pa i trajno, ostati posve nepoznati. Pozornost medija je, odmah po spoznaji za izvedbu otmice, jedno vrijeme, vrlo intenzivna, ali s protokom vremena slučaj redarstveno eventualno nerazjašnjene i nerazriješene otmice postupno pada u zaborav, osim u slučaju relativno brzog puštanja ili likvidiranja otetih po (ne) ispunjenju postavljenih terorističkih zahtjeva u zadanom roku, ili u iznimno rijetkom slučaju njihova eventualno uspjelog (samo) spašavanja/bijega iz ruku terorista. Zbog bitno duljeg vremena predviđenog trajanja jedne takve operacije, teroristi se za uspjeh otmice temeljito pripremaju, kako u operativnom tako i u logističkom smislu. Zbog toga je i rizik za njih, osobno, bitno niži nego li pri akcijama uzimanja talaca.

- g) **Otmice sredstava javnog prijevoza putnika** – obično skrivanim,³⁹ na prepad i pod prijetnjom ubojitog oružja izvedenim, preuzimanjem kontrole nad otehim zrakoplovom, turističkim *kruzerom* ili inim sredstvom javnog prijevoza (*Kulišić, 2007a.*).

Premda se ponekad koriste poradi osiguravanja pogodnog sredstva za bijeg iz uhićenjem prijetećeg okruženja redarstvenih snaga, ponajčešće se izvode zbog stvaranja, masmedijima neodoljivo privlačne, spektakularne masovnije talačke situacije. Unatoč poznatim slučajevima terorističkih (i razbojničkih) otmica putničkih vlakova, autobusa i brodova, putnički zrakoplovi tvore teroristima najomiljenije mete zbog njihove daleko veće pokretljivosti i iznimne ranjivosti.

- h) **Otmice sredstava javnog transporta općeopasno velikih količina opasnih tvari i napadi njima** (vidi točke *ad n – q*).

- i) **Paležni napadi** – uglavnom priručnim sredstvima improviziranim paležnim *aranžmanima in situ* ili prije izrađenim, krajnje primitivnim, ali vrlo djelotvornim, improviziranim paležnim napravama.

Premda mogu biti i nešto malo manje dramatični od inih vrsta napada, paležni napadi mogu uzrokovati goleme izravne i neizravne materijalne i nematerijalne

štete te opću zabrinutost pučanstva cijelog kraja u kojemu su izvedeni, posebice ako se radi o zločinačkom uzrokovanju golemih šumskih požara u nacionalnim parkovima prirode ili blizu naseljenih mjesta – primjerice, turističkih mjesta u punom jeku sezone, ili blizu industrijskih i vojnih postrojenja/skladišta (nužne opsežne evakuacije pučanstva). Osim toga, rizik od otkrivanja i uhićenja za počinitelje takvih zlodjela je jedan od (za teroriste posebno stimulirajuće) najmanjih. Uz to, i razina nužnog općeg i tehničkog znanja i vještina za izvedbe paležnih napada je minimalna (Kulišić, 1997., Khan, Abbasi, 1999.).

- j) **Privremena zaposjedanja vlastima i javnosti simbolički (ili u inom smislu) vrijednih objekata** – ponajprije iz promidžbenih razloga.⁴⁰
- k) **Sabotaže** – poradi demonstriranja svoje stalne svenazočnosti, svojih neograničenih akcijskih sposobnosti te razmjera općedruštvene osjetljivosti i ranjivosti na cijeli spektar prikriveno izvedivih i golemim materijalnim štetama ponajčešće rezultirajućih terorističkih djelovanja, najraznovrsnijim i najneočekivanijim *modusima operandi*, po praktično svim možebitnim metama napada i prema svim poznatim počelima (Kulišić, 2002., detaljnije vidi str. 13-109) saboterskog i diverzantskog djelovanja, kako u sklopu civilnoga tako i vojnoga sektora (vidi u II. dijelu članka slike 15 i 16).⁴¹

Što je neko društvo na višem stupnju industrijaliziranosti to je, nažalost, i osjetljivije i ranjivije na zločinačke akte sabotaža (i diverzija). Tako je, primjerice, međuovisnost komunalnih, komunikacijskih i transportnih sustava danas na takvoj razini da svaki prekid ili ozbiljniji poremećaj funkcioniranja bilo kojeg od njih, odmah utječe na sve i polučuje iznimnu medijsku pozornost i zabrinutost pučanstva. Aktima sabotaža (i diverzija) na industrijskim postrojenjima i inim gospodarskim ili poslovnim objektima, odnosno na vojnim objektima i instalacijama, teroristi se služe

kao načinom označavanja meta njihovih napada i demonstriranja njihove ranjivosti. Takve napade u pravilu prate masmedijima tajno dostavljena svojevrsna *priopćenja za javnost* o budućim nakanama i političkim zahtjevima, odnosno tajne poruke glede jednokratnih novčanih iznuda od privatnih vlasnika napadnutih objekata ili glede obveze redovitog plaćanja *reketa* zbog poštete od budućih štetonosnih napada, ili zahtjevi glede inih, aktualno im važnih, ustupaka vlasti. U novije doba, informacijski sustavi i informacijska struktura sve su češćim metama takvih napada.

- l) **Sakaćenja žrtava napada** – obično zbog kažnjavanja onih koji su im *stali na put* ili okrnjili *ugled* te slanja *poruke* svim inim osobama «kojima bi takvo što, eventualno, moglo *pasti na pamet*». Na takve akcije mogu prijeći kada procijene kako su im prečesti atentati na manje važne službenike vlasti i prečesta umorstva otetih počela već nanositi previše štete ugledu među simpatizerima i pomagačima.
- m) **Uzimanja talaca** – obično neskrivanim, na prepad izvedenim, hvatanjem jedne ili više slučajno nazočnih osoba – pod prijetnjom ubojitog oružja, zbog priskrbljivanja što šireg publiciteta za ekstremističke/terorističke ciljeve i/ili ostvarivanja inih teroristima vrlo važnih ustupaka vlasti, u zamjenu za oslobađanje talaca.⁴²
- n) **Zlonamjerna izazivanja kemijskih eksplozija** eksplozivnih ili zlonamjerno oslobođenih gorivih tvari ili **fizičkih eksplozija** tomu sklonih ili pogodujućih stlačenih, ukapljenih (ili pod vrlo niskim temperaturnama eventualno skrtnutih) plinovitih ili pregrijanih kapljevitih medija (vidi i *ad o – q*).
- o) **Zloporabe posebno pogibeljnih i zastrašujućih vrsta oružja – oružja za masovno ubojito i opsežno uništavajuće djelovanje** (napadi golemim količinama improviziranih eksplozivnih ili dostupnih zapaljivih tvari te kemijskim, toksinskim, biološkim, radiološkim ili atomskim oružjem).⁴³

Recentna povijest suvremenog terorizma bilježi napade i prijetnje napadima *oružjima masovnog uništavanja* (OMU, *engl. WMD*), izuzimajući zasad samo zloporabu improviziranoga ili formacijskoga (mini)atomske oružja. Zastrašujući učinci (već na same prijetnje), golem medijski odjek, poznate recepture, lako dostupna laboratorijska/(polu)pogonska tehnička sredstva, vrlo mali troškovi proizvodnje i relativno laka dostupnost svih nužnih tvari i tvoriva (*precursora*) za proizvodnju kemijskog, toksinskog i biološkog oružja, a ponajviše velike/goleme količine (lako dostupnih i lako zlorabivih) komercijalno nabavljenih, skladištenih, transportiranih i rabljenih opasnih tvari svih vrsta u industriji i gospodarstvu, općenito, čine tu vrstu napada sve češćom ili, nažalost, sve izglednijom te iznimno pogibeljnom (vidi samo primjer već masovne zloporabe *mineralnih gnojiva* u proizvodnji golemih količina improviziranog eksploziva tipa ANFO za mega bombe, namijenjene masovno ubojitim i opsežno razornim samoubilačkim bombaškim napadima kamionima, vagonima, auto/vagoncisternama, brodovima i zrakoplovima bombama).

p) **Zloporabe posebno pogibeljnih i zastrašujućih vrsta oružja u uništavanju ili ugrožavanju okoliša**

Premda su napadi opasnim tvarima na okoliš zasad relativno rijetke pojave, ne može se isključiti mogućnost njihove češće izvedbe, posebice u slučaju vrlo lake dostupnosti i raspolaganja većim količinama bilo koje vrste za okoliš (i pučanstvo) opasnih tvari. Posebno opasni mogu biti, primjerice, slučajevi zlonamjernog izlivanja za život i zdravlje opasnih kemijskih, bioloških ili radioloških tvari u gradske sustave opskrbe pitkom vodom ili oštećivanje spremnika (npr. *dizanjem u zrak*) tankera prepunog sirove nafte, ukapljenog zemnog/prirodnog ili naftnog plina, odnosno tankova prepunih ukapljenim otrovnim plinom amonijakom ili klorom,

u eventualno gusto naseljenom bliskom okružju naftnoga/plinskoga ili inog industrijskoga robnog terminala.

q) **Zloporabe ranjivosti ili napadajne moći suvremene tehnologije**

Praktično svi tehnički sustavi i svi tehnološki procesi i operacije u sklopu svakog dijela kritične nacionalne i lokalne infrastrukture tvore posebno privlačne mete terorističkih napada. Značajkom i vještom primjenom mnoštva raspoloživih jednostavnih ili sofisticiranih metoda i tehnika napada mogu ih onemogućiti u njihovu ispravnom funkcioniranju, izazvati prekide njihova rada te sumnje i nepovjerenje u njihovu sigurnost, ispravnost i pouzdanost. Ključni elementi nacionalne infrastrukture, kao što su transport, telekomunikacije, proizvodnja i distribucija električne energije i inih energenata, bankarsko poslovanje, javno zdravstvo, državna i lokalna uprava, opskrba vodom, mediji, znanost, odgoj i obrazovanje, službe žurne intervencije i spašavanja itd. već su postali ili postaju sve ovisniji o računalnim sustavima i sustavima veza i komunikacija. Zbog toga su svi takvi sustavi postali vrlo izazovnim metama, poglavito mlađih naraštaja (potencijalnih) terorista, odraslih uz računalne igrice, raznovrsnu elektroničnu i inu sofisticiranu tehničku opremu. Ne smije se zanemariti činjenica kako čak i osobe ograničenih tehničkih znanja i relativno skromnog poznavanja pojedinih tehnoloških procesa i operacija, ali dovoljno inteligentne, uporne u tražnju i vješte u identificiranju *uskih grla* te vrlo *osjetljivih* i *ranjivih točaka* kritičnih sustava, mogu izazvati njihov kolaps ili ispadanje iz funkcije, s opsežnim štetnim posljedicama za cijeli niz inih procesnih ili operacijskih funkcija ključnih dijelova kritične ili ine važne infrastrukture.

Mnogi od tehničkih sustava i tehnoloških procesa i operacija u sklopu dijela elemenata kritične nacionalne i lokalne infrastrukture su ujedno i aktualno ili po-

tencijalno vrlo zanimljiva i lako zlorabi-va sredstva za izvedbu terorističkih napada.⁴⁴ Dramatičnom povećanju svojih operativnih sposobnosti teroristi danas mogu ponajviše zahvaliti mnoštvu komercijalno lakodostupnih visokosofisticiranih tehničkih sredstava i pomagala, kao što su: vrhunska računalna i komunikacijska oprema; sredstva za kvalitetno kodiranje poruka kratkotrajne vrijednosti; tehnički sustavi za detekciju kretanja, prislušivanje razgovora, noćno motrenje, stalno praćenje i nadzor ruta kretanja; oružja za privremeno onesposobljavanje, mučenje i vrlo pouzdano iznuđivanje vrlo tajnih informacija i podataka; strojevi i alati za izradu dijelova oružja posebne namjene itd., te baze i informacijski sustavi za najraznovrsnije podatke (uključujući GIS za upravljanje kretanjem svojih operativaca i teklića nepoznatim dijelovima gradova i krajeva te neprestare satelitske snimke uporabe razlučivosti stacionarnih objekata potencijalno zanimljivih lokacija diljem svijeta), lako dostupni putem interneta. Sposobnost suvremenih terorista da se vješto služe takvim sredstvima te da ih optimalno prilagode svojim operativnim potrebama, omogućuje im *stožerno precizno* planiranje skoro svakog detalja buduće akcije, bitno kvalitetnije testiranje i uvježbavanje svakog stadija njezine izvedbe, kontinuirani nadzor nad cijelom akcijom i pogubno djelotvornu izvedbu napada, baš po najkritičnijim i najranjivijim dijelovima pozorno odabranih dijelova kritične nacionalne, transgranične ili čak regionalne infrastrukture.

Kad se pokuša raščlanjivati novija iskustva redarstvenih snaga, diljem svijeta, s klasičnim razbojničkim udrugama i oružanom nasilju povremeno sklonim zločinačkim udrugama iz područja sofisticiranijih vrsta i oblika organiziranog kriminala, može se uočiti kako ni te skupine (poglavito one iz područja narko kriminala, ali i one koje čvrsto kontroliraju čak i neke cijele visokoprotabilne grane gospodarskih djelatnosti u nekim zemljama), u zaštiti svojih interesa,

nimalo ne prežu od zloporabe skoro svih navedenih vrsta, oblika, *modus operandi* i sredstava iz arsenala klasičnog ili suvremenog terorizma. Kako pri unutarnjim (borba za vlast) ili međusobnim (konkurentskim) obračunima tako i pri izvedbama povremenih napada na političare i predstavnike izvršne vlasti, koji ih eventualno opasno ugroze, ili na one gospodarske subjekte koji odbiju plaćati *reket* ili pomute visokoprotabilne (najčešće velike zemljišno-špekulantske, građevinske, prijevoznike, rudno-eksploatacijske, energetske, investicijske, bankarske, burzovnopreuzimačke) poslovne planove tvrtki u njihovom prikrivenom vlasništvu ili pod njihovom kontrolom/*zaštitom*. Pritom se služe vlastitim oružanim skupinama, izvrsno opremljenim i uvježbanim za takve napade, ili već provjereno pouzdanim i učinkovitim profesionalnim najamnicima iz kriminalnog miljea.

LITERATURA

Adams, J.: *The New Spies*, Hutchinson, 1994. (Novi špijuni: Prema novim granicama špijunaže, UNS – Obavještajna akademija, Zagreb, 1999.) – iz kategorije neklasificirane naklade.

AFP: *Practical Guide to Counter-Terrorism Investigations*, Australian Federal Police, Version 1, July 2003, dostupno na http://www.sim.na.afp.gov.au/_afp/browse, Accessed: 2004-08-28.

ASCE: *Vulnerability and Protection of Infrastructure Systems: The State of the Art*, American Society of Civil Engineers, 2002.

Bazdan, Z.: Prilog za teoriju i praksu međunarodne ekonomije: Ekonomika gospodarske obavještajne službe, *Rifin*, 4, 1998., 4, 475-506.

BDS: *Vital Installation Security, U: The Anti-terrorism Assistance Program*, Bureau of Diplomatic Security – Office of Antiterrorism Assistance, CD s PowerPoint prezentacijom, Washington, siječnja 2002.

Biringer, B.E., Matalucci, R.V., O'Connor, S. L.: *Security Risk Assessment and Management: A Professional Practice Guide for Protecting Buildings and Infrastructures*, John Wiley and Sons, Inc., Hoboken (NJ), 2007.

Blackerby, R.F.: *Application of Chaos Theory to Psychological Models*, Austin, 1993.

Bokan, S., Jukić, I., Orehovec, Z.: *Nuklearno, kemijsko, biološko i toksinsko oružje: Preventiva i zaštita*, ZIRS, Zagreb, 2004.

Brannigan, V. et al.: Risk Models Involving Human Decisions: Intentional Uncertainty and the Need for Regulation, *Proceedings of the Second International Conference on Fire Research and Engineering*, str. 252-262, SFPE, Bethesda, MD, 1998.

Bryant, L., Smith, J.: *Cost Impact of the ISC Security Criteria*, General Services Administration and Applied Research Associates, Inc., Vicksburg, 2003.

Burckhardt, J.: *Razmišljanja o svjetskoj povijesti*, Prosvjeta, Zagreb, 1999.

CCPS, *Guidelines for Chemical Process Quantitative Risk Analysis*, Center for Chemical Process Safety of the American Institute of Chemical Engineers (AIChE), New York, NY, 1989.

Chivers, C. J.: Georgia Reopens Old Gas Line to Ease Post-Blast Shortage, *New York Times*, 24. siječnja 2006.

Cleaver, P., Halford, A. & Robinson, C.: *Analysing high consequence, low frequency accidents*, dostupno na http://www.advantica.biz/PDF/hazard_risk_article_2.pdf, Accessed: 2006-04-19.

Clemens, P.L., *Working with the Risk Assessment Matrix*, 2nd Edt., Jacobs Sverdrup, June 2003.

Coram, A.: *State, Anarchy and Collective Decision; Some Applications of Game Theory to Political Economy*, Macmillan Press Ltd. Hampshire, 2000.

BILJEŠKE

¹Pod tim složenicama općenito se razumijevaju svi oni sustavi koji su od vitalne važnosti za: opskrbu kritično važnim industrijskim sirovinama, hranom, pitkom vodom, energijom; promet/transport (u najširem smislu tog pojma); zdravstvenu skrb; informacije, telekomunikacije i prostornu navigaciju; nuklearna postrojenja; proizvodnju; skladištenje i prijevoz opasnih tvari i ine šire potencijalno općepasne tehnološke procese i operacije koji su od regijske/županijske i nacionalne ili transgranične i šire regionalne važnosti.

Prema zaključku Odbora za civilnu zaštitu Euroatlantskog partnerskog vijeća (listopad 2002. g.), kritičnu infrastrukturu čine odgovarajući nacionalni kapaciteti, službe i informacijski sustavi koji su od tako vitalne važnosti da bi eventualna nemogućnost njihova funkcioniranja ili eventualno narušavanje moglo imati izravan utjecaj na nacionalnu sigurnost, nacionalno gospodarstvo, narodno zdravlje, sigurnost stanovništva i učinkovito funkcioniranje vlasti (*Trut, 2006., str. 23-24.*)

Zbog toga im se pridaje iznimna važnost i posebna prednost u planiranju, programiranju i osiguranju pravodobnog, usklađenog i djelotvornog reagiranja sustava sigurnosti, obrane, zaštite i spašavanja, kako bi se osigurala, obranila, očuvala i zaštitila njihova funkcija i osigurao što brži oporavak, ponovno uspostavljanje svih njihovih funkcija, u punom opsegu i u što kraćem razdoblju, nakon eventualnih velikih nesreća, terorističkih napada, gerilskih ili ratnih djelovanja s lako mogućim katastrofalnim posljedicama.

²Pod složenicom **organizirani kriminal**, u kaznenom pravu, razumijevaju se počinjenja svih vrsta kaznenih djela prema članku 333. *Kaznenog zakona RH* (u daljem tekstu: KZ RH), uključujući sva kaznena djela koja počinje skupine ili zločinačke organizacije definirane stavkom 22, odnosno stavkom 23.

³O tomu detaljnije vidi posebice članke 141. i 169. KZ RH. Kako se u neprestanom grozničavom traganju za otkrivanjem ili barem nabavljanjem i operativnim usvajanjem znanja proizvodnje i/ili uporabe što djelotvornijih/strašnijih oružja i za promidžbeno (javnosti/medijski) što spektakularnijim i što djelotvornijim novim taktikama i *modusima operandi* napadaja, zapravo, skoro ništa nije promijenilo unutar redova terorista, još od razdoblja ukorjenjivanja i širenja uporabe pojma terorizam, možda najbolje oslikava jedan, davno (prije više od 126 g.) javno izrečen, prijedlog na *Međunarodnom kongresu anarhista*, u Londonu, srpnja 1881. g. Naime, tada je zabilježeno kako se, oduševljen Nobelovim pronalaskom dinamita, jedan od mađarskih delegata (stanoviti Ganz), zalagao da se u sklopu novouspostavljene koncepcije anarhističke borbe, nazvane **promidžba djelima** (tj. atentatima vatrenim oružjem, bombaškim i paležnim napadima), **znatno veća pozornost ubuduće posveti proučavanju kemije i tehnologije kako bi se opskrbilo strašnim oružjem za borbu protiv ugnjetavača** (*Laqueur, 1987., str. 49., nagl. a.*). Što se tiče pogibelji od dijela organiziranog i inog kriminala dovoljno je podsjetiti na vrlo česte jadikovke policije diljem svijeta kako je kriminal (posebice organizirani – zbog raspoloživih financijskih sredstava) glede uporabe najnovijih ekspertnih znanja i tehničko-tehnoloških resursa nerijetko/uvijek korak ispred mogućnosti policije.

⁴**Krivtvođenje i plasiranje krivtvođenog novca** (čl. 274. KZ RH) je jedna od općepoznatih *grubljih* metoda potkopavanja temelja financijskog sustava neke države.

Kako se čak i velikim (naizgled) **razbojničkim pljačkama novca** može gurnuti financijski sustav zemlje u kaos te učiniti veliku štetu gospodarstvu zemlje i građanima pokazuje i slučaj velike pljačke banke u Bogati (Kolumbija), kojom prilikom je odneseno 30 milijuna dolara u tek otisnutim novčanicama nacionalne valute, netom prispjelim iz državne tiskare novca. Unatoč vrlo čestim manjim pljačkama banaka u Kolumbiji, ova je izazvala pravu paniku u zemlji, odnosno masovno odbijanje građana, trgovina, pošta, banaka, benzinskih crpki itd. da primaju gotovinu (ili tek uz dugotrajnu provjeru svake novčanice) u strahu da im se ne podmetnu ukradene novčanice (*Kulišić, 1997.*)

... «**Pranje novca** predstavlja prijetnju nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, izravno napada pravni, gospodarski i politički sustav države, a njegovo je suzbijanje značajna brana razvika organiziranog kriminaliteta» ... (zaključak s *Međunarodnoga seminara o sprječavanju pranja novca*, u Stubičkim Toplicama, 16.-18. travnja 1997. (prema *Ivančić, I., Vjesnik, 19. travnja 1997.*).

⁵**Dezinformacije, promidžba i medijske manipulacije** nisu samo «specijalitet» obavještajnih i protuobavještajnih službi, već se sve češće zlorabe i u sklopu terorističkih subverzivnih aktivnosti mnogih terorističkih ustrojbi i skupina te njihovih (prikrivenih) podupiratelja diljem svijeta, uključujući financijski i (socijalno)politički dovoljno moćne pojedince iz krugova organiziranoga kriminala.

⁶Louis Freeh, svojedobno visoki dužnosnik FBI, iznio je podatak kako je samo u razdoblju 1995.-1996. g. broj slučajeva **gospodarstvene špijunaže** u SAD-u udvostručan (s 400 na 800 slučajeva) te da su u njih bile upletene 23 države. Osim toga, prema spoznajama FBI, oko 100 država je osiguralo sredstva iz državnog proračuna kako bi se domogli najsvremenijih tehnologija SAD-a, za stvaranje kojih se, samo u temeljna istraživanja godišnje ulaže oko 300 milijardi USD. Prema procjeni Ureda za znanost i tehnologiju Bijele kuće, godišnji gubitak u različitim poslovima u SAD-u, zbog gospodarstvene špijunaže iz inozemstva, iznosi blizu 100 milijardi USD. Spoznavši razmjere ove pogibelji, tadašnji predsjednik SAD-a, Bill Clinton, je listopada 1996. g. potpisao *Zakon o gospodarstvenoj špijunaži*, kojim je gospodarstvena špijunaža stavljena u rang protudržavnog zločina kažnjivog vrlo visokim novčanim i/ili zatvorskim kaznama, ovisnim o tomu je li takvu djelatnost organizirala stanovita strana vlada (do 10 milijuna USD i/ili zatvor od 15 g.) ili stanovita tvrtka ili pojedinac za svoju korist, bez pokroviteljstva neke strane vlade (do 5 milijuna USD i/ili zatvor od 10 g.); (*Bazdan, 1998., Herman, 1996.*)

⁷*Dajte mi skupinu od deset izabranih hakera, i u roku od 90 dana bacit ću ovu zemlju na koljena*, izjavio je polovicom 1996. g. Jim Settle, umirovljeni direktor FBI-a za računalni kriminalitet. *Prijetnja je velika i rastuća. Moram priznati da se ne osjećam ugodno znajući što je sve moguće!*, rekla je Margery Blumenthal (direktorica američkog Instituta za računalne znanosti i telekomunikacije), koja je za američku vladu, već 1995. g., napravila detaljnu studiju o mogućim posljedicama informacijskog/računalnog terorizma. **Informacijski kaos**, koji bi mogla izazvati mala skupina iskusnih/vještih *hakera* ili *brejkera*, mogao bi paralizirati obrambeni i komunikacijski sustav SAD-a u trajanju od nekoliko dana, uz otjecanje (gubitak) mnoštva supertajnih informacija i podataka iz njega. Ako bi se hakeri okomili na poslovno središte (Wall Street) mogli bi producirati i **financijski kaos**. Stoga se takve opasnosti, unatoč uspješnom razvoju mnoštva različitih vrsta i oblika hardverske i softverske zaštite, metaforički i danas nazivaju *digitalnim Čornobiljom, informacijskim Pearl Harboursom ili cyber-terorizmom*.

⁸Razmotri dublju (razvidno ne isključivo gospodarsku) narav povoda i okolnosti, primjerice, ponovo (diljem svijeta) posve opravdano aktualiziranog pitanja trajnijeg ili pouzdanijeg rješavanja nacionalne «energijske neovisnosti», potaknutog problemima sve nesigurnije opskrbe naftom SAD-a (zbog rasta broja politički nesklonih mu zemalja iz kruga izvoznika te sirovine) i EU (naftovodom preko Bjelorusije), potom ruskih prijetnji Ukrajini o uskraćivanju joj opskrbe ključnim komunalnim i industrijskim energentom (zemnim plinom) te posljedicama četiriju terorističkih eksplozijskih diverzija 22. siječnja 2006. g., na dva kraka mreže magistralnih plinovoda ruskog zemnog plina i na dva visokonaponska dalekovodna stupa na jugu Rusije, kojima se preko Azerbajdžana plinom i električnom energijom opskrbljuju Gruzija i Armenija (cijela Gruzija je par dana ostala bez tih energenata, i to u jeku najjačih hladnoća koje su vladale tijekom siječnja 2006. g.). Ruske vlasti su za to optuživale islamske ekstremiste koji surađuju sa čečenskom gerilom, dok je gruzijski predsjednik Mikheil Saakashvili optužio ruske vlasti za ponovni politički i gospodarski pritisak na nedavno *prozapadno* orijentiranu Gruziju, jer su diverzije na dalekovodima organizirane i ranije (2004. g.) od dvojice Gruzijaca, navodnih agenata ruskih obavještajnih službi koje Rusija odbija izručiti Gruziji (*Chivers, 2006.*). U prilog tomu govore i najnovije zamolbe vlasti Slovačke i Mađarske za razmatranje mogućnosti skladištenja dijela njihovih naftnih pričuva u Hrvatskoj (TV Dnevnik HTV-a, 16. siječnja 2007.).

⁹Izveden na osnovi autorove raščlambe sadržaja teksta Tenet, G.J., National Intelligence Council SAD-a, 2000. Sadržaj i neki primjeri specifičnih utjecaja pojedinih elemenata na nas (Kulišić, 2003.).

¹⁰Vidi sadržaje *Strategije sigurnosti, Deklaracije o borbi protiv terorizma, Akcijskog plana za borbu protiv terorizma i Akcijskog plana za borbu protiv organiziranog kriminala* EU i programskih dokumenata i smjernica donesenih na osnovi njih, na stranicama *Eurlaxa*.

¹¹Vidi primjerice shematski pregled svojedobnog autorovog pokušaja sustavnijeg razvrstavanja terorizma i terorističkih operacija/akcija (prema podrijetlu, tretmanu, ideološkoj/motivacijskoj podlozi, razdoblju pojavnosti/odvijanja, prostoru operacija/akcija, obilježjima pristupa, metama napada, vrstama djelovanja, izvedbi, metodama i tehnikama napada itd.); (Kulišić, 1997., na str. 112).

¹²Najrazvidniji indikator upitnosti nehinjene volje i opće spremnosti za sustavno i dugoročno korjenito rješavanje problema uzroka nastanka i bujanja terorizma je već desetljećima prisutan problem općeprihvatljivog definiranja biti terorizma na razini najkompetentnijih civilnih međunarodnih organizacija i asocijacija (UN, EU, OESS itd.). Ideološki, politički i ini interesno oštro sučeljeni/nepopustljivi stavovi su rezultirali postojanjem i uporabom mnoštva pravno poprilično različito definiranih, preopsežnih, nedorečenih ili pojmovno nejasnih te nerijetko (globalno)strategijski interesno (ideološki, vjerski, politički itd.) obojenih inačica nacionalno (samo za potrebe kaznenog zakonodavstva i ine interne nacionalne ili specifične praktične potrebe) službeno prihvaćenih i još većeg mnoštva onih kolokvijalno ili stručno prenošenih i literaturno rabljenih općih i specifičnih definicija (globalnoga, međunarodnoga, domaćega, *high tech* i inoga) terorizma. Prva, teško usuglašena, definicija terorizma, na razini EU-a, donesena je, zapravo, tek na mala vrata – u sklopu dokumenta *Europske konvencije o suzbijanju financiranja terorizma*, 10. siječnja 2000. g. Njome se terorizmom obilježava *svaki onaj čin usmjeren na ubijanje ili teško ranjavanje civila ili bilo koje druge osobe koja ne sudjeluje izravno u nekom oružanom sukobu, ako je taj čin, po svojoj naravi ili kontekstu, usmjeren na zastrašivanje pučanstva ili na prisiljavanje neke vlade ili međunarodne organizacije na izvršavanje ili suzdržavanje od izvršenja nekog čina*.

¹³Sva moguća pitanja iz područja svekolike sigurnosti bi zapravo trebalo predvidjeti, planirati i integrirati u sve umjetne sustave, procese i aktivnosti, od samoga početka njihova osmišljavanja i stvaranja, odnosno planiranja i programiranja. Učinkovito upravljanje mogućim pogibeljima i ugrozama je nešto bez čega se ne može zamisliti održivi razvoj, gospodarska konkurentnost i probitak, a otuda ni visoka kakvoća života u robustnom društvu u kojemu živimo.

¹⁴**Proaktivne** mjere i aktivnosti obuhvaćaju **pravodobno** izvedeno: **planiranje i programiranje, osiguranje adekvatnih ljudskih, materijalnih i inih nužnih resursa**, implementiranje **prevencijskih mjera i aktivnosti**, implementiranje **izvanrednih mjera procesne, operacijske, radne i logističke pripravnosti, specialističko doobrazovanje**, implementiranje kontinuiranog, redovitog dopunskog i izvanrednog informiranja te redovitog individualnog, operativnog timskog i stožernorukovodnog **uvježbavanja**, prije nego li uopće dođe do pojava ugroza terorističkim, ekstremističkim ili inim zločinačkim djelovanjima. Za sadržaj, opseg i djelotvornost tih mjera i aktivnosti ključnu važnost imaju rezultati rada sigurnosno-obavještajnog sustava zemlje i korisnicima prezentirane preporuke proizašle na onovi njih.

¹⁵Dovoljno se samo prisjetiti, ne tako davne, talijanske megaafere po objavljivanju šokantnih rezultata istrage velike redarstvene protumafijske operacije *Mani pulite (Čiste ruke)*, pod vodstvom pomoćnika milanskog državnog odvjetnika (glasovitog Antonija DiPietra), koja je tijekom 1993./1994. g. doslovce *pomela* s političke scene dotad nezapamćeno velik broj od mafijaša korumpiranih zastupnika u talijanskom nacionalnom parlamentu (skoro 2/3 zastupnika, od neokomunista do demokršćana), ili načina privatizacije nacionalnih bogatstava u zemljama koje su, bez dovoljno izgrađenih/čvrstih sigurnosnih i zaštitnih mehanizama odgovarajuće kontrole zakonitosti privatizacije i zaštite vitalnih nacionalnih interesa, krenule putem tranzicije iz planskih u tržišna gospodarstva. Vidi još, primjerice, *Freemantle, 1995*.

¹⁶Prema Suchman, (1961.), stanoviti **štetni događaj** se može uvrstiti u **nesreću** ako je **neočekivan, neizbježan i nenamjerno izazvan**. Pritom je spomenuti autor predložio tri mjere značajke pomoću kojih se štetni događaj može razvrstati u nesreću: (1) stupanj očekivanosti, (2) stupanj izbježivosti i (3) stupanj namjere (Suchman, 1961., str. 361.). Vidi, primjerice, sliku 4 te polazne elemente za profesionalan, sustavan i cjelovit pristup provedbi sigurnosnog (odnosno kriminalističkog i nužnog forenzičnog) istraživanja i provjere mogućnosti realizacije svakog od presumptivno objektivno mogućih **«uzroka» nastanka požara i/ili eksplozije**, ali i **«uzroka» njihova nesmetanog/neonemogućavanog razvoja, nesprečavanja/neublazavanja djelovanja štetnih i pogibeljnih učinaka i/ili nesmetane/neonemogućavane realizacije** njihovih **štetnih i pogibeljnih posljedica**, koji proizlaze iz suvremene koncepcije sigurnosti i zaštite od požara i eksplozija (Kulišić, 2003.a).

¹⁷Od protuterorističkih postrojbi se traži održavanje visoke razine stalne pripravnosti svih raspoloživih operativnih i logističkih kapaciteta te brzo reagiranje i učinkovito djelovanje. Zbog toga se one, uglavnom (ovisno o veličini, vojnoj, političkoj i gospodarskoj moći te geopolitičkom položaju zemlje, kao i strategiji i ustrojstvu sustava obrane i nacionalne sigurnosti), ustrojavaju ponajprije pod okriljem Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva obrane/dijelova (obično unutar vidova) oružanih snaga, a u nekim državama i u sklopu oružništva (žandarmerije), carine, graničara, ministarstva pravde, ministarstva financija i/ili u sklopu nekih inih tijela od možebitne posebne važnosti za njezinu obranu i nacionalnu sigurnost.

¹⁸Razmotri dublju (razvidno ne isključivo gospodarsku) narav povoda i okolnosti, primjerice, ponovo (dilem svijeta) posve opravdano aktualiziranog pitanja trajnijeg ili pouzdanijeg rješavanja nacionalne energijske neovisnosti, potaknutog problemima sve nesigurnosti opskrbe naftom SAD-a (zbog rasta broja politički nesklonih mu zemalja iz kruga izvoznika te sirovine), potom svojedobnih ruskih prijatelj Ukrajini o uskraćivanju joj opskrbe ključnim komunalnim i industrijskim energentom (zemnim/prirodnim plinom) te posljedicama četiriju terorističkih eksplozijskih diverzija 22. siječnja 2006. g., na dva kraka mreže magistralnih plinovoda ruskog zemnog plina i na dva visokonaponska dalekovodna stupa na jugu Rusije, kojima se preko Azerbajdžana plinom i električnom energijom opskrbljuju Gruzija i Armenija (cijela Gruzija je par dana ostala bez tih energenata, i to u jeku najjačih hladnoća koje su vladale tijekom siječnja 2006. g.). Ruske vlasti su za to optuživale islamske ekstremiste koji surađuju sa čečenskom gerilom, dok je gruzijski predsjednik Mikheil Saakashvili optužio ruske vlasti za ponovni politički i gospodarski pritisak na odnedavno propadno orijentiranu Gruziju, jer su diverzije na dalekovodima organizirane i ranije (2004. g.) od dvojice Gruzijaca, navodnih agenata ruskih obavještajnih službi koje Rusija odbija izručiti Gruziji (Chivers, 2006.).

¹⁹Zbog što djelotvornijeg upravljanja mogućim krizama u EU, pokrenut je projekt izgradnje posebne informacijske mreže za rano upozoravanje na naznake mogućih pogibelji za kritičnu infrastrukturu: *Critical Infrastructure Warning Information Network (CIWIN)*, izrada odgovarajuće metodologije za planiranje zaštite kritične infrastrukture te Europski program za zaštitu kritične infrastrukture: *European Programme for Critical Infrastructure Protection* (EC doc COM 702, 2004.). Vidi i ovu literaturu: *ASCE, 2002., BDS, 2002., Biringer, Matalucci, O'Connor, 2007., Bryant, Smith, 2003., CCPS, 1989., Coster, Hankin, 2003., Delvosalle et al., 2006., Dukovski, 1999., Dziubin'ski, Fraczak, Markowski, 2006., EC, 2003., EC doc. 96/82/EC, 1996., FEMA 386-7, 2002., Hawley, Noll, Hildebrand, 2001., HSE, 2005., Jaeger, 2003., Kulišić, 2007.a, Kulišić, 2007., Kulišić, 2006., Kulišić, 2005., Kulišić, 1997., Kulišić, 1996., Khan, Abbasi, 1999., Moore, 2006., Moore, 2004., Morgan, Henrion, 1990., Pitblado, Smith, 2000., Salvi, Debray, 2006., Santos-Reyes, Beard, 2002., Security Service (MI 5), 2006., Whiteley, Mannan, 2004., Pravilnik o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i planova zaštite i spašavanja*.

²⁰Pritom, naravno, treba znati kako u mnogim takvim situacijama **psihološki učinci i posljedice** mogu bitno nadrasti razmjere utjecaja i posljedica čak i općenito zanemarivo opasnih ili štetnih događaja za elemente kritične infrastrukture.

²¹Pod vrlo širokim pojmom **akti sabotaza** ovdje se razumijevaju sve vrste napada koje se, ovisno o ciljevima i motivima njihova poduzimanja, može preciznije kolokvijalno (jer se takvo djelovanje aktualnim *Kaznenim zakonom RH* ne imenuje i ne definira na taj način – vidi primjerice vrste,

oblike te moguće ciljeve i motive cijelog spektra kaznenih djela opisanih člancima 137., 147., 150., 153., 181., 185., 200., 222., 223., 223.a, 224.a, 238., 247., 248., 250., 254.-255., 262.-271., 291.-294., 322., 325., 327., 339.-340., 352., 360.-362., 367.-373., 376.-386., ako su počinjeni s *izravnom namjerom* u skladu sa stavkom 2. članka 44., KZ RH) razvrstati na **akte «pravih sabotaža»** (u pravilu, protudržavno usmjereni akti), **«saboteroidalne akte»** (po modusima operandi «pravih sabotaža» slične, ali s inim kriminalnim ciljevima i motivima) i **«saboteroidalne smicalice»** (po *modusima operandi* dijelu «pravih sabotaža» slične, ali najčešće s nekriminalnim, tj. uglavnom prekršajno ili eventualno samo stegovno kažnjivim, ciljevima, motivima i posljedicama) – detaljnije vidi *Kulišić, D., 1997., str. 87-99.* Obilježja kaznenih djela označenih masno tiskanim člancima KZ RH su posebno znakovita ili vrlo česta i pri izvedbi akata «pravih sabotaža» i «saboteroidalnih akata». Obilježja i sudbeni tretman kaznenog djela **diverzije** vidi u članku 143. KZ RH.

²²Bez skoro ikakvog ili vrlo slabog sustava (povremenog) nadzora, tjelesnog i tehničkog osiguranja, obrane i zaštite, ili tek s (post)incidentno/akcidentno reakcijskim sustavom ublažavanja daljih pogibeljnih učinaka i zaštite od još težih posljedica (npr. supertankeri u lukama i priobalnim vodama, auto i vagon cisterne za prijevoz vrlo opasnih tvari, nadzemni naftovodi, plinovodi i ino produktovodi itd.); (*BDS, 2002., EC doc. 14330/1/04, FEMA 452, 2005., Kulišić, 2007., Kulišić, 2006., Marighella, 2003., Markoff, 2007., Moore, 2006., Moore, 2004., OSCE, 2004., Pitblado, Smith, 2000.*). Ostale vrste **vrlo unosnih mekih meta** terorističkih napada su praktički sva otvorena i zatvorena mjesta mogućeg javnog okupljanja, kretanja ili boravljenja (vrlo velikog ili većeg broja) ljudi, kao što su primjerice: različiti politički, športski, sindikalni, kulturni i umjetnički događaji; obrazovne i zdravstvene ustanove; robne kuće/trgovinska središta; gradski trgovi; gradske tržnice; privlačna okupljališta mnogobrojnih vjernika i turista; putnički terminali; zabavni parkovi i dječja igrališta; hoteli; restorani; noćni klubovi; studentski/đački domovi; stambene zgrade; javne garaže, parkirališta izravno pred zgradama itd. Stravična iskustva (sve češći vrlo veliki broj žrtava) pokazuju (SAD, Španjolska, Engleska, Turska, Egipat, Tunis, Čečenija, Rusija, Sjeverna Osetija, Izrael, Indonezija, Sri Lanka, Indija, Kolumbija, Irak, Afganistan, Alžir itd.) kako se i takvim potencijalnim terorističkim meta, također, mora posvetiti puna pozornost, kao i objektima kritične nacionalne i transgranične infrastrukture. Tomu treba dodati kako se u vrlo unosne meke mete ubrajaju i nacionalni parkovi prirode te šumski kompleksi u najatraktivnijim turističkim područjima ili u njihovoj blizini (razmotri primjerice iskustva s presumiranim i dokazanim slučajevima terorističkih paleži šuma u turističkim područjima Grčke, Španjolske, Korzike itd. u režiji lokalnih, transgraničnih ili međunarodnih terorističkih organizacija).

²³Za specifične sustave isključivo vojne ili eventualne dvojne (civilne, mirnodopske i ujedno vojne) namjene, kao i za svu specifičnu *kritičnu vojnu infrastrukturu*, rabe se posebni vojni propisi, priručnici, napuci, vojne norme i vojne zapovijedi (*Joint Pub 3-07.2, 1998.*).

²⁴Naime, njime je propisana: **metodologija za izradu procjena ugroženosti** stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara, nositelji izrade, sudionici u izradi te postupak izrade i donošenju procjena; metodologija za izradu planova zaštite i spašavanja i operativnih planova zaštite i spašavanja pravnih osoba, redovitih službi i djelatnosti te civilne zaštite za djelovanje operativnih snaga sustava zaštite i spašavanja u slučaju nastanka **prirodnih** (poplava, potres, suša, olujno ili orkansko nevrijeme te jaki vjetar, klizišta, snježne padaline i poledica) i **tehničko-tehnoloških nesreća** (kojih posljedice mogu biti vrlo teške ili katastrofalne, tj. od: *tehničko-tehnološke katastrofe i veće nesreće izazvane akcidentom u gospodarskim objektima ili u prometu – cestovnom, željezničkom, pomorskom ili zračnom; pucanja hidroakumulacijskih brana; nuklearnih i radioloških nesreća; epidemiološke i sanitarne opasnosti*) te od **ratnih razaranja i posljedica terorizma** (posljedice kojih se izrađuju na temelju izvoda iz procjena Ministarstva obrane i Ministarstva unutarnjih poslova – čl. 12.); osposobljavanje i uvježbavanje operativnih snaga zaštite i spašavanja kao i osiguranje financijskih sredstava za provedbu tog *Pravilnika* te nadležnosti *Državne uprave za zaštitu i spašavanje* u planiranju djelovanja operativnih snaga sustava zaštite i spašavanja u Republici Hrvatskoj (vidi čl. 1., 9. i 11.).

²⁵U članku 14. (u *Gl. II. – Ad 4.: Posljedice po kritičnu infrastrukturu*).

²⁶*Idem.*

²⁷U spomenutom *Pravilniku* (čl. 8., toč. 4.) se, pod složenicom *prometno-tehnološka infrastruktura*, poimence razvrstava: prometnice (cestovne, željezničke, plovne putova na unutarnjim vodama i moru); zračne, morske i riječne luke; prometna čvorišta, mostove, vijadukte i tunele; dalekovode i transformatorske stanice; energetske sustave; telekomunikacijske sustave; hidrotehničke sustave; plinovode; naftovode i sl.

²⁸Čitaj: koliko god to dopuštaju lokalni politički, socijalni/gospodarski, tehničko-tehnološki, materijalni i kadrovski uvjeti, tj. objektivno stalno raspoloživi i pravodobno dopunjivi materijalni kapaciteti te prosuđenim potrebama primjereno obrazovani, obaviješteni, organizirani, vođeni, uvježbani, opremljeni i motivirani ljudski resursi. Vidi za to bitne opće elemente u slici 6 i u II. dijelu rada sliku 20.

²⁹...*Činjenica je da su ljudska društva nelinearni sustavi podložni kaotičnim promjenama u kojima jedna naizgled bezazlena ili u to vrijeme nevažna odluka nekog političkog ili vojnog vođe može imati nesagledive posljedice u budućnosti, sve do trenutka ponovne uspostave pravilnosti razvika nekog društveno-političkog sustava. Takva su kaotična stanja u politici primjerice ratovi, revolucije ili reformni procesi, a u gospodarstvu gospodarske krize ili promjene na tržištu...* (*Dukovski, 1999., str. 9.*); (*Blackberly, 1993., Brannigan et al., 1998., Coram, 2000., Fischhoff et al., 1981., Kulišić, 1990., Kuhn, 1997., Morgan, Henrion, 1990.*).

³⁰Vidi posebno Gl. III., čl. 23. i članke Gl. IV. Zakona o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske.

Naravno, nešto slično – ali u malom (s osloncem samo na dostupne legalne službene, poslovne i javne izvore informacija) – vrijedi i za sigurnosne menadžmente (njihove službe/odjele poslovne, tehnološke, radne, protupožarne, protueksplozijske, ekološke, protuprovalne, protusabotažne, protodiverzijske i ine opće sigurnosne analitike) svih takvim djelovanjima potencijalno ugroženih javnih poduzeća i inih tvrtki, ali samo u onoj mjeri i u onom opsegu koliko to dopušta Ustav RH te s relevantnim zakonskim i podzakonskim aktima RH posve usklađeni interni normativni akti, kojim se posebno regulira obavljanje poslova i zadaća poslovne, tjelesne i tehničke sigurnosti i zaštite svih vitalnih funkcija, poslovnih/proizvodnih tajni i ključnih resursa tvrtke, kako u redovitim tako i u eventualnim izvanrednim okolnostima ili ratnim uvjetima.

³¹*Ibid.*, čl. 55. st. 1.

³²Prikladan simbolički prikaz, izvorno prema *Vital Installation Security* (PowerPoint prezentacija), US Diplomatic Security Service – Antiterrorism Assistance Program, Washington, siječnja 2002. Autor ovog rada ga je dopunio s tri simbolički zanemarene vrste potencijalno, također, vrlo opasnih napadača i njihovih sličnih ili drugačijih mogućih putova prodora/prilaza k mogućim meta napada koje se mora onemogućiti, tj. pretvoriti u posve nesavladiv *labirint* djelotvornih i ujedno ekonomičnih, sigurnosnih, obrambenih i zaštitnih zapreka (protumjera, barijera) kvalitetno integriranog sustava mjera i aktivnosti sigurnosti, zaštite i obrane, koji ne smiju ozbiljnije ugrožavati/usporevati normalno funkcioniranje procesa rada ili očekivano kakvoću rezultata rada u posebno štićenim dijelovima promatranog sustava.

³³Najjače djelujući **provokacijski akti** iz *repertoara škole političkog makjavelizma* – primjerice, tipa nacističke (tobožnje komunističko-židovske) paleži zgrade Reichstaga (u Berlinu, 27. veljače 1933. g.), skoro u pravilu iz posebnih strateških vojnih, političkih i gospodarskih interesa i motiva, naručeni, isplanirani i inicirani neizravnim kanalima iz najužih krugova skupine domaćih političkih *jastrebova*, željnih brzog preuzimanja ili daljeg zadržavanja vlasti, još većih/totalitarnih ovlasti u svojem vladanju ili pridobivanja za svoj naum sveopće nacionalne potpore – takvim zločinačkim aktima predvidljivo posebno senzibiliziranog i medijski lako upravljivo radikaliziranog – javnog mnijenja, za uporabu vojno-političkog radikalizma i (ratnog) nasilja u ostvarivanju svojih užih regionalnih ili znatno širih utjecaja i konačnom kapitaliziranju koristi iz njih.

³⁴Ponajčešće: novčano, oružjem, puštanjem iz zatvora dijela skupine iznimno važnih im osoba, prikriivenim ispunjavanjem dijela traženih vojnih i/ili političkih ustupaka itd.

³⁵Kontinuirano sigurnosno-obavještajno istraživanje obilježja terorističkih djelovanja s motrišta znakovite **strategije** i znakovitih **inačica taktike** i **tehlike** njihovih djelovanja je od presudne važnosti za primjeren izbor i djelotvornost aktualnih i budućih rješenja AT i PT mjera i aktivnosti sigurnosti, obrane i zaštite. Rezultati proučavanja obilježja znakovitih **modus operandi** koje teroristi pritom rabe i njihove pojavnosti, u korelaciji s obilježjima meta, učinaka i posljedica napada te čimbenicima specifičnih uvjeta i okolnosti izvedbi napada, mogu osigurati zadovoljavajuću razinu pouzdanosti odabranih AT i PT mjera i aktivnosti. Posebno obilježje svake inačice taktike je posebno znakovita vrsta, oblik i raspoloživi modusi operandi izvedbe neke akcije/operacije. Premda, nažalost, postoji i previše raspoloživih inačica taktike kojima se mogu izvršiti teroristički napadi na sigurnosno promatrane potencijalne mete (osjetljive i ranjive elemente objekata kritične infrastrukture), donekle djeluje utješno, barem malo, to da je općenito uočeno kako svaka suvremena djelatna teroristička stanica (čelija), polazeći ponajprije od raspoloživih vlastitih ljudskih i materijalnih resursa, uglavnom teži, opredjeljuje se i potom specijalizira u primjeni jedne ili najviše dvije (vrlo rijetko do tri) inačice taktike djelovanja. Zbog toga se i pogibeljima primjerene AT i PT mjere i aktivnosti sigurnosti, obrane i zaštite – na prostorima njezinog aktualnog/mogućeg kretanja i djelovanja – mogu dovoljno brzo prilagoditi/dopuniti pravodobnim spoznajama polučenim kvalitetnim radom nacionalnog sigurnosno-obavještajnog sustava ili – što je najmanje poželjno – iz bolnih pouka raščlambi značajki njihovih prvih napada. Tomu treba dodati kako iskustva zemalja koja su se godinama sučeljivale s problemom terorizma pokazuju kako se suvremena kriminalistička taktika i njezine sofisticiranije metode i tehnike, doduše ne to prilagođene istraživanjima obilježja terorističkih zlodjela, mogu vrlo uspješno primijeniti u otkrivanju svih istražno ključnih činjenica i korisnih indicija u svezi s djelovanjem terorističke skupine, kao i u forenzičnim i kriminološkim raščlambama posebnih značajki djelovanja i ponašanja terorista.

Za razliku od terorista *slobodnih strijelaca* i pojedinih *terorističkih stanica*, terorističke organizacije, u čijem ustroju/okrilju uglavnom djeluju (izuzimajući, naravno, one najmanje – posve samostalne stanice, tj. one jednostavnoga kružnog ustroja), mogu putem više ili mnoštva različito specijaliziranih stanica orkestrirano primjenjivati praktički cijeli spektar različitih inačica taktike djelovanja, tj. modusa operandi pri napadima.

³⁶Od našeg posebnog zanimanja svakako mora biti **utjecaj terorizma na turističku djelatnost** i na sve s njom usko povezane grane nacionalnog gospodarstva, poglavito u našem periodički kronično iznimno nemirnom bliskistojećem susjedstvu.

*Po posljedicama najdjelotvorniji uzrok straha i tjeskobe koji teroristi mogu posijati među populacijom potencijalnih turista jedne zemlje je onaj da možda nikada neće stići u svoje turističko odredište – ili da se možda nikada iz njega neće živiti vratiti svomu domu. Pod utjecajem takvih strašnih tjeskobnih sumnji, do jučer ubičajeno bujna, rijeka stranih turista može naglo presušiti. Golemi kapital, godinama ulagan u turističku infrastrukturu, koji donosi profit samo u slučaju održavanja dovoljno intezivnog prometa turista, preko noći može postati mrtav ili, što je još gore (u slučaju izvedbe razornih napada), nepovratno izgubljen kapital. Kako je ova djelatnost radno vrlo intenzivna, ubrzo mogu nastati ozbiljni socijalni problemi uzrokovani nezaposlenošću. ... Pištolj uperen u glavu taoca, u zrakoplovu ili kruzeru prepunom stranih turista, lako može postati pištoljem uperenim u samo srce nacionalnog gospodarstva jedne zemlje (u slobodnijem prijevodu prema: Norton, G.; preneseno u: Ryan, C.: *Tourism, Terrorism and Violence*, Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism, September 1991.); (*Joint Pub 3-07.2, 1998., str. II-10.*)*

³⁷Kojeg tvori sustav planski regionalno ili globalno dispergiranih i upravljanih **samostalnih** (skupina) **stanica**, **slobodnih strijelaca** i **spavača**, vrlo suptilno izgrađenog i fluidnog sustava koordinacije aktivnosti i djelovanja – putem posebno akreditiranih (kodno identifikacijski ovlaštenih) koordinatora koji zlorabe internet i ine korisnicima otvorene javne medije za kodirani prijenos zapovijedi i prijam sigurnosno-obavještajnih izvješća. Posebno zabrinjavaju bankovno, a time i sigurnosno-obavještajno, praktički nedetektabilne vrlo jednostavne multiminifinancijske operacije mrežno posredničkog građanskog **hawala sustava** (arapskog podrijetla) podizanja, teključke distribucije i dostave te konačnog **objedinjavanja operativno nužnih financijskih sredstava**, kao i nedavno otkrivena, posve nova, taktika tajnog **high-tech komuniciranja** terorista, putem praktički posve neuočljivih i samo u terminski zadanom te vremenski vrlo ograničenom intervalu nadgledivih mrežnih/internetom dostupnih i/ili posve izoliranih/neumreženih i vrlo vješto prikrivenih, tj. nepovlasnom oku – bez elektroničnih uređaja posebne izvedbe, iznimno kratkotrajnog emitiranja, kodnog rasporeda vremena mogućeg aktiviranja i/ili mjesta njihove primjene – posve neuočljivih i praktički nenadgledivih, u obliku **elektroničnih «mrtvih poštanskih pretinaca» i/ili elektroničnih «mrtvih poštanskih sandučića»** (Kulišić, 2003.).

³⁸Na osnovi parcijalnih ustrojstvenih rješenja nekih od prethodnih modela, posebice u slučaju regionalno ili globalno detaširanih operativnih i/ili logističkih skupina ekstremista/terorista (Kulišić, 2003.).

³⁹Izuzimajući neke, ponegdje u svijetu lako moguće i pojavno prisutne, situacije izvedbe otvorenih prepada na prometala zloporabom gusarske ili cestovne razbojničke prepadne taktike.

⁴⁰Kako u takvim situacijama uvijek postoji mogućnost dovoljno brze reakcije snaga sigurnosti (i prije povlačenja terorista iz privremeno zaposjednutog objekta), rizik za teroriste može biti relativno vrlo/neprihvatljivo visok, posebice ako nemaju (puno, uglednih) talaca ili ako su vlasti i snage sigurnosti u prijašnjim sličnim situacijama već pokazale odlučnost i spremnost beskompromisno intervenirati, bez obzira na (možebitno brojno) nazočne taoce.

⁴¹Bez obzira je li primljeno priopćenje o preuzimanju odgovornosti za teroristički akt sabotaže, svaki slučaj nesreće ili nezgode treba odmah prijaviti i vrlo pomno kompetentno istražiti, kako se teroristi ne bi promidžbeno *kitili slavom* pri svakoj slučajno nastaloj nesreći/nezgodi – kojima akti sabotaža, po svojoj naravi izvedbe, najčešće sličje, te kako bi se čim prije pronašla i primijenila odgovarajuća preventivna i eventualno dogradila aktualna intervjencijska rješenja iz područja raspoloživih AT i PT mjera.

Zahvaljujući stručno-znanstveno usavršenom pristupu i nizu uspješno razvijenih i primjenjivanih metoda i tehnika istraživanja industrijskih i inih tehničko-tehnoloških incidenata, pri kojima se timovi stručnjaka istražno usklađeno i vješto služe mnoštvom raščlambenih *ekspertnih alata tipa: vremenskog slijeda događaja, dijagrama toka, identifikacije čimbenika uzroka, brainstorminga, kontrolnih listi, prethodno definiranih stabala, timski definiranih logičnih stabala* itd., mogu se vrlo pouzdano utvrditi točni ili najvjerojatniji **uzroci štetnog događaja**, a time i točan ili najvjerojatniji **način** njegova nastanka. Potom se lako može izraditi i praktično provjeriti funkcionalnost odgovarajućih preventivnih rješenja za onemogućavanje ponovne pojave uzročnika takvih štetnih događaja i, na koncu, što prije, distribuirati stručna iskustva i pouke iz incidenta svima onima koji rade s istom procesnom tehnologijom i koji bi mogli biti slučajno/zlonamjerno ugroženi na posve jednak način. Takvim načinom ekspertnog timskog istražiteljskog rada, izgledi za uspjeh eventualnih ponovljenih pokušaja zloporabe istovjetnih *modus operandi* terorističkih sabotaža/diverzija ili pak promidžbenih podvala o terorističkom *uspjehu* postaju iznimno mali.

⁴²Premda su uvijek vrlo dramatične (medijski vrlo privlačne), sve talačke situacije, s motrišta izgleda terorista – zabarakadiranih u nepokretnim objektima sa svojim taoćima – da uspješno ostvare očekivane ciljeve takve svoje akcije, postaju sve rizičnije ili neprihvatljivo im prerične, ponajviše zahvaljujući sve uspješnijoj suvremenoj taktici i tehnici redarstvenog rješavanja talačkih situacija – posebice uz pomoć visokoprofesionalno vođenih, vrhunski uvježbanih i posebno opremljenih postrojbi specijalne (prototerorističke) policije.

⁴³Vidi sljedeću fusnotu, a mnogo detaljnije i *Bokan, Jukić, Orehovec, 2004.*

⁴⁴Dovoljno se samo prisjetiti stravičnih posljedica otmica i zloporaba putničkih zrakoplova, punih spremnika goriva i putnika, kao golemih, visokosofisticiranom tehnologijom te posebnim znanjima i vještinama ručno navođenih, letućih *molotovljevih koktela* – u funkciji paležnog rušenja konstrukcija njuorkških WTC-ovih nebodera *blizanaca*, 11. rujna 2001. g.

MEASURES OF PREVENTION FROM TERRORIST AND OTHER MALICIOUS ACTIVITIES OF CRITICAL INFRASTRUCTURE (PART I)

SUMMARY: Security and protection managements/managers are increasingly made aware of the available approaches to security and protection of components and systems of critical infrastructure at the national, local and transborder level and of the enormous importance and possible benefits from the systematic, thoroughly and professionally conducted procedures of integral hazard analysis and assessment of the nature and proportions of threats/risk levels from every kind of threat/hazardous events with special emphasis on those of terrorist, guerrilla, organized and individually criminal or other malicious nature, which have not been systematically studied – especially not with complex and sophisticated and thorough analytical approaches and reliable analytical tools. Starting, among other, from the current demands defined in the „Rules on methodology for risk assessment and plans for the protection and rescue“ («Narodne novine», No. 20/06), the general sequence and main components of this procedure and main general elements are shown for the professional judgment of hazards from possible terrorist activities from the point of their aims, acting principles, targets of assault tactics and available specific “modus operandi”, of enormous importance for the efficient control of directly threatening or actual threats as well as for efficient and economic management of integral safety, defence and protection of elements and whole facilities of critical national, local and transborder infrastructure from all kinds of possible hazards and threats. In such complex issues and tasks, adequate level of social, specific organizational and individual safety culture, together with adequately stimulated appropriate human and material resources (adequate to the needs) constitute a “condicio sine qua non” for any real chances of success.

Key words: *critical infrastructure, integral security, terrorism, highly sophisticated crime, organized crime, major accidents, hazard analysis, threats/risks assessment, general security issues, general intelligence issues, levels of security and safety culture, management of integral security, defence and safety*

*Original scientific paper
Received: 2007-02-02
Accepted: 2008-03-04*